

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสร้างแบบทดสอบการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียน  
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี  
ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความหมายของศิลปศึกษา
2. คุณค่าและความสำคัญของศิลปศึกษา
3. การแสดงออกทางศิลปะ
4. ความหมายและความสำคัญของการวาดภาพระบายสี
5. พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี
6. จิตวิทยาการวาดภาพของเด็ก
7. พัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์
8. การสอนการวาดภาพระบายสี
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### ความหมายของศิลปศึกษา

ศิลปศึกษา หมายถึง การให้การศึกษาศิลปะกับเด็กโดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้  
การสอนให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพของผู้เรียนภายใต้ระบบการศึกษาและความสอดคล้องกับปรัชญา  
แนวคิดทางการศึกษา (อารี สุทธิพันธุ์ และวิรุณ ตั้งเจริญ, 2528, หน้า 42) ซึ่งครูผู้สอนจะช่วย  
แนะนำและเสริมสร้าง การสร้างสรรค์งานศิลปะให้กับเด็ก ช่วยปลูกฝังทัศนคติที่ดี การแสดงออก  
ซึ่งความคิดเห็นส่วนตัว และการฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านพุทธิปัญญา (Cognitive  
Domain) ทางด้านจิตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) โดยการ  
จัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้มีประสบการณ์ทางความคิดสร้างสรรค์ และ  
จินตนาการแสดงออกเป็นผลงานด้านต่าง ๆ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น และการแกะสลัก  
การพิมพ์ภาพ และการประดิษฐ์วัสดุในการแสดงออกนี้ครูต้องให้โอกาสเด็กได้แสดงออกอย่างเสรี  
ครูผู้สอนจะต้องวางโครงการการสอนระยะยาว โดยวางแผนการเรียนการสอน จัดเนื้อหาวัสดุ  
อุปกรณ์และวิธีการสอนอย่างกว้างขวาง (ชลอ พงษ์สามารถ, 2526, หน้า 1) คลอบคลุมวิชาอื่นที่  
เกี่ยวข้อง ตลอดจนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่วไปเพื่อส่งเสริม ผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ในชีวิต

(วิรุณ ตั้งเจริญ และวรรณรัตน์ อินทร์อำ, 2515, หน้า 14) มีจินตนิยชัน หมั่นเพียร รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมสามารถคิดแปลงแก้ไขสิ่งแวดล้อมให้สวยงาม สะอาด เรียบร้อย มีระเบียบแบบแผน เป็นพลเมืองที่ดีอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข (เลิศ อานันท์นะ, 2516, หน้า 18) เป็นคนที่มีคุณภาพมีประสิทธิภาพในการคิด สามารถคิดและแก้ปัญหา สร้างสรรค์โลกแห่งจินตนาการอันเป็นโลกแห่งความก้าวหน้าทางสมอง โดยมีเทคนิควิธีการทางศิลปะเป็นสื่อทางการเรียนรู้ (มานพ อนุมศรี, 2526, หน้า 46) ตลอดจนเป็นการวางพื้นฐานและปลูกฝังการแสดงออก รสนิยมศิลปะ สุนทรียภาพการทำงานศิลปะ เพื่อจรรโลงจิตใจ และให้มีอิสระอย่างมีระบบ (ดำรง วงศ์อุปราช, 2529, หน้า 132) มีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพและพุทธิปัญญาของมนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัย รู้คุณค่าความผูกพันระหว่างชีวิตกับศิลปะ และเกิดค่านิยมต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักนำเอาศิลปะมาประยุกต์ให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (สงวน รอดบุญ, 2524, หน้า 28)

วิชาศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ และเป็นวิชาที่ผู้เรียนสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่กว่าวิชาอื่นใด ตามลักษณะทางกายภาพของวิชาศิลปะและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของวิชาศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา คือ

1. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้สนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน
3. ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
4. ให้มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ให้รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2526,

หน้า 34)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศิลปศึกษา หมายถึง วิชาที่จัดประสบการณ์การเรียนการสอนด้านศิลปะให้กับผู้เรียนตามวุฒิภาวะ เพื่อส่งเสริมการแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ รวมทั้งพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก โดยเน้นการปลูกฝังทัศนคติ และการสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีให้กับเด็กในรูปของการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ภาพ และงานสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

## คุณค่าและความสำคัญของศิลปศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการในฐานะเป็นสถาบันหลักในการวางนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของชาติ ได้เล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของวิชาศิลปศึกษา ซึ่งวางแผนพัฒนาวิชานี้ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักวิชาเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน อันจะทำให้เด็กไทยเป็นผู้มีลักษณะนิสัยที่ดีงาม และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2529, หน้า 42) มีพฤติกรรมอันดีงามทางศิลปะ รู้จักแก้ปัญหาในการทำงานและได้สัมผัสความเป็นจริง ตลอดจนมีประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ (วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์, 2520, หน้า 12) ส่งเสริมความเจริญเติบโตตามวุฒิภาวะ ความสนใจ และความต้องการของเด็กเพื่อให้เด็กมีความเจริญงอกงามในทางสร้างสรรค์อย่างสูงสุด อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กดังนี้คือ

1. พัฒนาการด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) ศิลปะจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ การเป็นผู้รอบรู้ในการทำงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการสร้างผลงานรู้จักแก้ปัญหาและปรับปรุงผลงานในการทำงาน ด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้จะทำให้มีความเชื่อมั่น ตลอดจนความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีและมีคุณภาพอย่างเฉลิยผลผลิตพฤติกรรมดังกล่าวจะช่วยพัฒนาความคิดและสติปัญญาของเด็กให้ดีขึ้น
2. พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotional Growth) ศิลปะจะช่วยสนองความต้องการที่จะแสดงออกและการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เมื่อเด็กสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสำเร็จ เด็กจะมีความพึงพอใจ มีอารมณ์แจ่มใส มีความเชื่อมั่นในตัวเองอันเป็นพื้นฐานของพัฒนาการทางอารมณ์
3. พัฒนาการทางสังคม (Social Growth) ศิลปะเป็นสื่อให้เด็กมีโอกาสดำเนินการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีรู้จักรับผิดชอบร่วมกัน ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีที่มีต่อผู้ที่ต้องอยู่ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยใจยุติธรรม สิ่งเหล่านี้จะมีบทบาทช่วยสร้างเสริมความคิดทางสังคมได้เป็นอย่างดี อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีทางของประชาธิปไตย
4. พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Growth) การสร้างสรรค์งานศิลปะทุกชนิดจำเป็นต้องใช้กำลังกล้ามเนื้อบางส่วนในร่างกายในการทำงาน เช่น การขีด การเขียน การตัด การคลึง การนวด การปั้น ฯลฯ การทำงานจะต้องบังคับรูปร่างรูปทรงให้ได้ตามแบบที่กำหนด จึงต้องบังคับมือและกล้ามเนื้อ บางทีต้องออกแรงซึ่งมีส่วนในการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรงและคล่องตัวในการทำงาน
5. พัฒนาการด้านการรับรู้ (Perceptual Growth) การทำงานที่ใช้ความสามารถและความถนัดของตนเอง ด้วยการออกแบบคิดค้นหาวิธีการสร้างงานแปลก ๆ ใหม่ ๆ ให้ดีขึ้น การสังเกต

เพื่อหาทางแก้ไขปรับปรุงผลงานให้ตอบสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลง การติดตามผลงานการพัฒนางานของตนเองให้ก้าวหน้าและมีคุณภาพด้วยการปรับปรุงงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ จะก่อให้เกิดการรับรู้ได้

6. พัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) ศิลปะจะช่วยให้เกิดความซาบซึ้งชื่นชมและรู้คุณค่าความงามในธรรมชาติความงามของสิ่งต่าง ๆ สามารถมองสิ่งต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งมีศิลปนิสัยในการสร้างสรรค์ มีจิตใจละเอียดอ่อนและมีรสนิยมสูงขึ้น

7. พัฒนาการด้านการสร้างสรรค์ (Creative Growth) ศิลปะจะเป็นสื่อที่มีความอิสระในการสร้างสรรค์ให้รู้จักพลิกแพลงหาวิธีการแปลกใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานจากความคิดสติปัญญา และจินตนาการของตนเอง สิ่งเหล่านี้จะเป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี (เกสร ชิตะจารี, 2530, หน้า 7-9, ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2523, หน้า 37-38)

ศิลปศึกษาจึงมีคุณค่าต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและสังคมของเด็กรวมทั้งการสร้างศิลปนิสัยที่ดีให้เกิดขึ้นในตัวเด็กจึงเป็นการศึกษาที่พัฒนาทรัพยากรกำลังคนให้มีคุณภาพ มีสุขภาพจิตสมบูรณ์มองโลกสวยงาม มีความรักธรรมชาติ รักศิลปะวัฒนธรรม เป็นผู้มีความรู้ ไม่คิดทำลายสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นมรดกของชาติ รู้คุณค่าของงานศิลปะที่คนสร้างขึ้นและผลงานของผู้อื่น สามารถนำความรู้ ความคิดของตนเอง เชื่อมโยงกับแนวความคิดของผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในการแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ และสามารถนำงานศิลปะมาใช้ในการชีวิตประจำวันได้ (สงวน รอดบุญ, 2524, หน้า 19) ตลอดจนเป็นการส่งเสริมการเตรียมพื้นฐานในการเรียนวิชาชีพ ซึ่งเด็กจะมีโอกาสสำรวจความถนัด ความสนใจ ความสามารถของตนเองในการทำงานศิลปะและส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อีกด้วย (วิรัตน์ พิษณุไพบุลย์, 2520, หน้า 17)

ศิลปศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโต มีความสามารถ มีความพร้อมในการแสดงความคิดสร้างสรรค์ และอารมณ์อย่างอิสระ แต่สำหรับเด็กที่มีปัญหาในการปรับตัวและต้องการหาทางออก ศิลปะก็อาจทำหน้าที่บำบัดได้อย่างน้อย 2 ลักษณะ คือ

1. ศิลปะช่วยขจัดปมด้อย ถ้าสาเหตุมาจากความไม่สมปรารถนา ขาดความมั่นใจ ความขลาดอาย ความพิการ ศิลปะจะเป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ได้ เขาเหล่านั้นจะสามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดออกมาด้วยการทำงานศิลปะ

2. ศิลปะช่วยทำความเข้าใจกับปัญหาและความต้องการของเด็ก กิจกรรมศิลปะจะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการของเด็ก ทำให้เข้าใจที่จะแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้นในกรณีที่เด็กคือจน ผิดปกติ เกเรก้าวร้าว รังแกเพื่อนอย่างไม่มีเหตุผล เพราะศิลปะเป็นภาษา เป็นการแสดงออก และเป็นเรื่องราวชีวิตของเด็ก เช่น เวลาที่เด็กสบายใจเขาจะวาดรูปดอกไม้ ภาพทิวทัศน์ เป็นต้น ศิลปะ

ในทางบำบัด จึงมีคุณค่าในฐานะ เป็นสื่อสำหรับการผ่อนคลายอารมณ์และการแสดงความต้องการที่ลึกซึ้งในตัว (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2523, หน้า 37-38)

ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปศึกษาเป็นการสอนความเป็นมนุษย์ให้กับคน คำว่า “มนุษย์” หมายถึง “ใจสูง” ศิลปะเป็นเรื่องของจิตใจ อารมณ์ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ประณีต ถ้าหากคนเราเข้าถึงศิลปะแล้วการที่จะรับอะไรก็ง่าย เพราะโลกของศิลปะเป็นโลกของการแสดงออกอันลึกซึ้งที่มีคุณค่าต่อจิตใจของมนุษยชาติ ถ้าสังคมใดมีรสนิยมทางศิลปะที่ดีแล้วย่อมมีผลสะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ และเป็นผลให้คนในสังคมเป็นคนที่สมบูรณ์ วิชา วังษ์ใหญ่ (2520, หน้า 10) เป็นผู้ที่มีคุณธรรมมีคุณลักษณะที่ดีงาม รู้จักการแสดงออกด้านความงาม พัฒนาสังคมให้สงบสุข และเจริญก้าวหน้าการส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะเป็นการปลูกฝังความรู้สึกนึกคิด ผู้ที่ขาดการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนี้จะเป็นคนขาดการรับรู้ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้นจุดหมายของการเรียนการสอนศิลปะจึงเป็นการสอนเพื่อ ส่งเสริมการเรียนรู้และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้ดีขึ้น วิชา วังษ์ใหญ่ (2529, หน้า 116)

ศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาที่สำคัญยิ่งวิชาหนึ่งสำหรับเด็กในระดับประถมศึกษา เพราะศิลปศึกษาไม่ใช่วิชาเฉพาะแต่เป็นวิชาซึ่งเป็นพื้นฐานในการเรียนการวิชาอื่น ๆ และช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนภายในชั้นให้บรรลุเป้าหมาย วิชาศิลปศึกษาจึงมีบทบาทมากกว่าการเป็นวิชาเสริมในโรงเรียน เพราะจะเป็นวิชาที่กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติของเด็กและอาจขยายขีดความสามารถของสมองเด็ก อีกทั้งยังช่วยให้เด็กค้นพบค่าของตนและลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งจะเป็นเครื่องชี้แนวทางไปสู่ความสุขในอนาคตของตัวเอง (อารี รังสินนท์, 2527)

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่มีคุณค่าต่อเด็กในอันที่จะส่งเสริมลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่ดี มีความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของความงามตามธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์รวมทั้งเป็นวิชาที่ส่งเสริมให้เด็กได้มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมตามวัยอันสมควรเพื่อให้เขาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

## การแสดงออกทางศิลปะ

การแสดงออกทางศิลปะเป็นการแสดงออกตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งมีการรับรู้ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ ความชื่นชอบ และจุดมุ่งหมายต่างกัน จึงมีผลทำให้เด็กมีความคิดรวบยอดต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกันแล้วเลือกและตัดสินใจแสดงออกมาเป็นรูปทรง รูปร่าง สี การจัดองค์ประกอบที่ไม่ซ้ำแบบใครเพื่อจะสื่อสารกับผู้อื่น (De Francesco, 1958, p. 135)

ศิลปศึกษา เป็นการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้เด็กทุกเพศทุกวัย ทุกระดับความสามารถ ได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรีทางความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการตามความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติของเด็กแต่ละคน (เลิศ อานันท์นะ, 2529, หน้า 211) การแสดงออกทางศิลปะของเด็กอย่างบริสุทธิ์ก็จะมีเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับวัย สภาพแวดล้อม สภาพสังคมรอบ ๆ ตัวเด็ก ความรู้สึกนึกคิดที่เด็กมีต่อความเป็นไปในสังคม รวมทั้งความต้องการของเด็ก (สุชาวดี สุโกษะ, 2527, หน้า 42)

พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะของเด็กทั่ว ๆ ไป แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. พฤติกรรมแสดงออกจากโลกภายใน หมายถึง การแสดงออกจากความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาตั้งแต่วัยเด็กเล็กที่เคยพบเห็นและมีประสบการณ์กว้างขวางย่อมสามารถแสดงออกได้ดีกว่า เด็กที่มีสมองว่างเปล่าหรือมีประสบการณ์คับแคบและจำกัด

2. พฤติกรรมแสดงออกจากโลกภายนอกหมายถึงการแสดงออกตามที่นับนัยตนเอง เห็นจากวัตถุ หรือหุ่นที่กำหนดให้ พฤติกรรมแสดงออกจึงมีลักษณะเป็นการถ่ายทอดสิ่งที่พบเห็นจากต้นฉบับหรือของจริง ผลงานที่แสดงออกจึงค่อนข้างตายตัว ลักษณะพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออกจึงเป็นการฝึกทักษะความแม่นยำในการใช้สายตาและกล้ามเนื้อมือ (เลิศ อานันท์นะ, 2529, หน้า 135-136)

การแสดงออกทางศิลปะจึงเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็กในอันที่จะช่วยสร้างเสริมประสิทธิภาพหรือพลังในตัวเด็ก ซึ่งพลังนั้นจะส่งเสริมการเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติทุกด้าน ลักษณะการแสดงออกทางศิลปะของเด็กจึงแสดงให้เห็นถึงสิ่งต่าง ๆ ในตัวเด็ก ดังนี้คือ

1. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัวเด็กแต่ละคนจะรับรู้หรือมีความรู้สึกตอบรับสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันเมื่อเด็กสร้างสรรค์งานศิลปะเขาจะนำความรู้สึกนึกคิดหรือความรู้สึกของตนเองที่มีต่อสิ่งนั้น ผสมผสานไปกับการรับรู้ที่แตกต่างกันนั้นด้วย ผลงานศิลปะของเด็กแต่ละคนจึงสะท้อนลักษณะเฉพาะตัวหรือสะท้อนบุคลิกของเขาอย่างเด่นชัด

2. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก การที่เด็กได้ทำงานศิลปะและได้แสดงออกทางศิลปะนั้น เด็กจะแสวงหาหนทางเฉพาะตนด้วยการแสดงอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดในผลงานของตนอาจจะด้วยการเน้น หรือขยายขนาดของสิ่งของที่ตัวเขาเองเห็นว่ามีความสำคัญเป็นการลดความคับข้องใจและการระบายความรู้สึกเก็บกดของเขาเองได้ด้วย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2517, หน้า 44-46)

การแสดงออกทางศิลปะเป็นการแสดงออกจากจิตสำนึก (Conscious) ของแต่ละคน ดังนั้น ผลงานของเด็กจึงมีความซับซ้อน ยากง่ายแตกต่างกัน สิ่งที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ประกอบด้วย

1. พื้นฐานทางวัฒนธรรม ที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก คือ ความเชื่อแบบแผนหรือลักษณะการดำเนินชีวิตและกิจกรรมของคนในสังคม ศิลปะเด็กจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคม ทั้งในแง่การสะท้อนถ่ายทอดสภาพของสังคมให้ปรากฏเป็นผลงานศิลปะ และการสร้างสรรค์ศิลปะให้เป็นรูปวัตถุทางวัฒนธรรม
2. พื้นฐานทางสภาพแวดล้อม ที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็กได้แก่ ธรรมชาติ ผู้คน อาคารบ้านเรือน ฯลฯ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ในฐานะที่มีสภาพเป็นรูปธรรมน่าจะมีผลกระทบต่อการแสดงออกทางศิลปะเป็นอย่างมาก เพราะสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นสื่อคล้อยและเป็นปัจจัยให้การแสดงออกทางศิลปะโดยเด็กอาจจะเสนอรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งแวดลอม เสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือเสนอความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับสภาพของสิ่งแวดล้อมถ่ายทอดออกมาในผลงาน
3. พื้นฐานทางความแตกต่าง เฉพาะบุคคล ความแตกต่างทางเอกลักษณ์ (Individual Differences) ของเด็กแต่ละคน เช่น บุคลิกภาพ สติปัญญา อารมณ์ ความนึกคิด จะมีผลไปสู่การแสดงออกที่แตกต่างกัน ทั้งเรื่องราว รายละเอียด สี ความซับซ้อน เด็กอาจจะเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่ต่างกัน แสดงออกด้วยเทคนิคที่ต่างกัน งานศิลปะที่เด็กแสดงออกจึงมีแบบแผนเฉพาะตัวที่สะท้อนความแตกต่างทางเอกลักษณ์ของเด็กแต่ละคนโดยเฉพาะ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2517, หน้า 250-261)

### ความหมายและความสำคัญของการวาดภาพระบายสี

การวาดภาพ (Drawing) หมายถึง การลาก ขูด ขีด เขียน ด้วยวัสดุหรือเครื่องเขียนต่าง ๆ เช่น ดินสอ ปากกา ชอล์ก ฯลฯ บนระนาบรองรับ ซึ่งอาจเป็นดิน โลหะ กระดาษหรือวัสดุอื่น ๆ ที่มีผิวหน้าเรียบ แบน โค้ง โดยทำให้เห็นเป็นรูปร่างด้วยเส้น ซึ่งอาจเป็นเส้นตรง เส้นโค้ง เส้นหยัก ฯลฯ ทั้งนี้อาจมีน้ำหนักร้อนแก่ของเส้นเท่ากันหรือไม่เท่ากันก็ได้ รูปร่างที่เกิดจากเส้นนี้มีลักษณะยาว ลึก ก็ทำได้โดยการลากเส้นหลาย ๆ เส้นตามวิธีการแรเงา (อารี สุทธิพันธุ์, 2528, หน้า 108)

การวาดภาพระบายสี เป็นกิจกรรมศิลปะประเภทหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดความรู้สึกภายในออกมาเป็นรูปธรรมให้ผู้อื่นได้เห็นและเข้าใจได้เป็นอย่างดี ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์โดยใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อแสดงความปรารถนาออกมาในรูปจินตนาการ ซึ่งอาจเหมือนหรือไม่เหมือนธรรมชาติก็ได้ แต่ต้องไม่เป็นการเลียนแบบรูปร่างจากธรรมชาติโดยตรง (วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์, 2520, หน้า 1)

การวาดภาพในลักษณะต่าง ๆ เช่น การวาดภาพตามใจชอบ การวาดภาพตามประสบการณ์ การวาดภาพจากการฟังนิทาน เด็กจะแสดงทั้งความรู้สึกนึกคิดทางสติปัญญาและความรู้สึกด้านจิตใจ ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ (อารี รังสินันท์, 2527, หน้า 161) กิจกรรมการวาดภาพระบายสีจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตของเด็กในด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ และสร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดี เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังคุณค่าทางอารมณ์และจิตใจ ในการทดแทนนิสัยของเด็กที่แสดงออกในทางรุนแรง ก้าวร้าว ชอบทุบ ชอบทำลาย เพื่อชดเชยปมด้อยและระบายอารมณ์ความคับแค้นใจจากความผิดหวัง โกรธเกลียด ชิงชัง และนิสัยชอบ รุกรานทำร้ายผู้อื่น (เลิศ อานันทนะ, 2529, หน้า 209) การวาดภาพระบายสีทำให้เด็กสามารถสร้างจินตนาการตามความหวัง สร้างความฝัน แสดงความรักในภาพต่าง ๆ ที่เด็กเขียนได้ ทำให้เด็กมีความนึกคิด มีจินตนาการที่ต้องอยู่ในความจริงของสังคม (สุรพงศ์ อัมพันวงษ์, 2525, หน้า 80-81) ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาความเจริญของประเทศชาติบ้านเมือง ช่วยกล่อมเกลာ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก ให้รู้จักมีความรับผิดชอบ มีระเบียบ รวมทั้งการเลือกสรรแนวทางการปฏิบัติต่อตนเองและสังคม ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็ก ๆ ตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต (เกษม ศิริสัมพันธ์, 2525, บทนำ)

การวาดภาพระบายสีของเด็ก ๆ เป็นการเล่นชนิดหนึ่งที่มีคุณค่ากับเด็กมาก เพราะเด็กจะวาดภาพด้วยความรู้สึกของตัวเองของเขาเองให้เป็นสัญลักษณ์ให้เป็นแบบ เป็นลวดลาย เป็นจังหวะ และให้สีสันต่าง ๆ แทนการใช้ภาษาพูดซึ่งช่วยให้เด็กผ่อนคลายอารมณ์ได้มาก เพราะเด็กมีโอกาสดำเนินอิสระไม่ต้องอยู่ในระเบียบตลอดเวลาจึงเป็นการพักผ่อน และเป็นการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กด้วย ภาพที่เด็กวาดจะเป็นภาพที่เขาชอบและสนใจในขณะนั้น ๆ การที่ครูและผู้ปกครองแสดงความยินดีและชื่นชมในผลงานการวาดภาพระบายสีของเด็ก ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกภูมิใจในตนเอง และการที่เขาได้ชมผลงานของเพื่อน ๆ จะทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นด้วย (ฉวีวรรณ กินาวงศ์, 2526, หน้า 142-143) การวาดภาพระบายสีจึงเป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกเพศทุกวัย ได้มีโอกาสแสดงออกไปตามระดับความสามารถของแต่ละคนเพื่อพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักรักษาความสะอาดเรียบร้อย มีจิตสำนึกใจความรับผิดชอบต่อสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศิลปะวัตถุ



ของชาติ รวมทั้งพยายามปลูกฝังให้เด็กทุกระดับได้รู้จักปรับปรุงตนเองเพื่อทำงานให้เป็นประโยชน์ ต่อสังคม รักความก้าวหน้า และมีรสนิยมที่ดี (เลิศ อำนันทนะ, 2529, หน้า 138)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการวาดภาพระบายสี หมายถึง การใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ จิตเขียน และระบายสี ลงบนพื้นระนาบรองรับซึ่งอาจเป็นกระดาษหรือวัสดุอื่น เพื่อเด็กจะได้แสดงออกทาง ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญต่อตัวเด็กเองในด้านการพัฒนา บุคลิกภาพ การพัฒนาทางร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย รักษาความสะอาด มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมของชาติ เป็นผู้รัก ความก้าวหน้าตลอดจนมีรสนิยมที่ดี

### พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี

การวาดภาพระบายสี เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งของเด็ก ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ โดยใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อแสดงความปรารถนาของตนออกมาในรูปของจินตนาการ (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2520)

ตามประสบการณ์และพัฒนาการของเด็กแต่ละวัยซึ่งเด็กมักจะถ่ายทอดออกมาโดยใช้ สี เส้น รูปทรงต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องสื่อความหมาย ความเข้าใจ ความรู้สึกของตน นักจิตวิทยาได้ พยายามศึกษาที่มาของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาพวาดของเด็ก และให้เหตุผลที่มาของ สัญลักษณ์เหล่านั้น คือ อารมณ์และความรู้สึกของเด็กเอง (สมพร รอดบุญ, 2525, หน้า 32) ใน ครั้งแรกเด็กจะเริ่มการขีดเขียนเป็นเส้นยุ่งเหยิงสะเปะสะปะ ไม่มีรูปแบบ แยกแยะอะไรไม่ได้ แต่ อันที่จริงแล้วการขีดเขียนมีอยู่หลายอย่างบางอย่างยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งเป็นเส้นที่ประกอบด้วยเส้นตั้ง (Vertical) เส้นนอน (Horizontal) เส้นทะแยงมุม (Diagonal) เส้นวงกลม (Circular) เส้นโค้ง (Curving) เส้นที่เป็นคลื่น (Waving) รวมทั้งเส้นจุด (Dots) เส้นจากการขีดเขียนของเด็กล้วนมีความ หมายเพราะเป็นพื้นฐานของเด็ก เมื่อเด็กเจริญวัยขึ้นเด็ก จะใช้การขีดเขียนนี้ทำเป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น เส้นผม ใบไม้ การขีดเขียน จึงเป็นความพึงพอใจใน การเคลื่อนไหว การใช้แขน มือ และลำตัว เด็กจะมองดูผลงานของตนเองด้วยความรู้สึกพึงพอใจในความคิดสร้างสรรค์ของตน

การจัดวางตำแหน่งของภาพที่เด็กชอบขีดเขียนมีอยู่ 17 แบบ ซึ่งพอจำแนก ได้ดังนี้คือ

1. เขียนเต็มไปหมดทั้งหน้ากระดาษ
2. เริ่มจากจุดศูนย์กลางบางทีก็เล็กบางทีก็ใหญ่แต่อยู่ตรงกลางกระดาษ
3. เขียนเต็มกระดาษแต่เว้นช่องว่างบริเวณขอบกระดาษไว้เป็นกรอบ
4. เขียนอยู่ในแนวเส้นตั้ง โดยใช้กระดาษเพียงครึ่งเดียว
5. เขียนอยู่ในแนวเส้นนอน โดยใช้กระดาษเพียงครึ่งเดียว

6. เขียนภาพทั้งสองข้างของกระดาดอย่างมีสมดุล
7. เขียนภาพอยู่ในเส้นทแยงมุมลักษณะการเขียนจะอยู่ในกรอบรูปสามเหลี่ยม
8. เขียนภาพอยู่ในลักษณะเส้นทแยงมุม แต่เส้นจะถนัดออกมาทางอีกครึ่งหนึ่งของ

เส้นทแยงมุม

9. เขียนภาพอยู่ในแกนกลางของเส้นทแยงมุม และกระจายไปอย่างราบเรียบสม่ำเสมอ
10. ภาพที่เขียนออกมาจะปรากฏสองในสามส่วนของกระดาดจะเห็นเส้นที่เขียนแยกจาก

กันอย่างเด่นชัด

11. ภาพจะอยู่ในกระดาดเพียงหนึ่งส่วนสี่ โดยอยู่มุมใดมุมหนึ่งของกระดาด
12. ภาพจะแผ่กระจายมุมหนึ่ง เป็นรูปพัด อีกมุมหนึ่งว่างเปล่า
13. ภาพจะอยู่ในแนวโค้ง โดยใช้มุมสองด้านของกระดาด
14. ภาพจะอยู่ในแนวโค้ง โดยใช้มุมสามด้านของกระดาด
15. ภาพจะปรากฏในรูปปิรามิด โดยเริ่มจากมุมสองมุม อีกสองมุมว่างเปล่า
16. ภาพจะวาดลักษณะเป็นแถบระหว่างกระดาด
17. เส้นภาพจะแผ่กระจายเป็นรูปพัด โดยเริ่มจากตอนล่างของกระดาด

การขีดเขียนที่เด็กชอบมากที่สุดแบบหนึ่ง คือ การเขียนภาพในแนวของเส้นทแยงมุม และเส้นไ้วสองมุม การเขียนภาพที่มองเหมือนอยู่ในแนวของเส้นทแยงมุมและเส้นไ้วสองมุม การเขียนภาพที่มองเหมือนอยู่ในแนวโค้งก็มักจะพบบ่อย และอีกแบบหนึ่งที่เด็กชอบทำคือ การขีดเขียนในเนื้อที่สองส่วนสามของกระดาดอีกหนึ่งส่วนสามจะเว้นว่างไว้ สิ่งเหล่านี้จะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงภาวะทางอารมณ์ ตลอดจนความรู้สึกที่มีผลกระทบต่องานต่าง ๆ ของเด็ก เช่นเมื่อเด็กต้องการแสดงถึงความสุขก็อาจวาดภาพคนที่ยิ้มแย้ม โดยเน้นเฉพาะตรงส่วนปากที่กำลังยิ้มนั้น หากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความเศร้าเด็กก็จะวาดภาพใบหน้าคนซึ่งมีคิ้วตก และปากเป็นเส้นโค้งลง หรือหยดน้ำตาบนใบหน้า เรื่องราวที่เด็กนำมาแสดงในภาพนั้น ล้วนมาจากประสบการณ์ ความทรงจำ การเรียนรู้ และจินตนาการของเด็กทั้งสิ้นซึ่งเด็กจะแสดงออกอย่างบริสุทธิ์และใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นสื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจอย่างตรงไปตรงมา มีลักษณะง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เด็กจึงไม่คำนึงถึงเทคนิค กฎเกณฑ์ และวิธีการ (เลิซ อานันทนะ, 2529, หน้า 135-146)

ประเพณี มหาจันทร์ (ม.ป.ป., หน้า 262-268) กล่าวว่า การที่เด็กได้แสดงออกในการวาดภาพ จะทำให้เด็กได้ระบายอารมณ์ความคับข้องใจ ความรู้สึกของเด็ก และยังสามารถบ่งชี้ถึงพัฒนาการต่าง ๆ ของเด็ก ซึ่งจะแสดงออกมาในภาพวาดดังนี้คือ

1. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านสติปัญญา เด็กที่มีความเจริญทางสติปัญญาจะแสดงออกในการวาดภาพดังนี้ คือ

1.1 ภาพวาดจะไม่เป็นแบบที่ซ้ำซาก ส่วนเด็กที่บกพร่องทางสติปัญญาจะวาดภาพซ้ำเพียงอย่างเดียว

1.2 ภาพจะแสดงออกถึงความเด่นชัดและละเอียดละออ เช่น เส้นผม เล็บ ขนตา

1.3 ภาพวาดจะแสดงความเด่นชัด เช่น ภาพของครูจะมีขนาดใหญ่กว่าภาพของเพื่อน

1.4 ภาพวาดมีพัฒนาการ กล่าวคือ เด็กจะสามารถวาดภาพที่มีความซับซ้อนของเส้น, รูปทรงมากขึ้นเรื่อย ๆ

2. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางอารมณ์ เด็กที่มีความเจริญทางอารมณ์จะแสดงออกทางการวาดภาพดังนี้

2.1 เด็กจะวาดภาพโดยเปลี่ยนแบบไปเรื่อย ๆ ไม่ซ้ำซาก

2.2 ภาพวาดมีการเปรียบเทียบขนาดสิ่งต่าง ๆ ใกล้เคียงของจริง

2.3 สามารถวาดภาพในขอบเขตที่จำกัดได้

2.4 ลักษณะของเส้นมั่นคง หนักแน่น ไม่ขาดตอน เด็กที่มีสุขภาพจิตดีจะแสดงออกตามความรู้สึกที่เปิดเผย ถ้าเด็กให้ความสำคัญต่อสิ่งใดมักจะวาดสิ่งนั้นให้มีขนาดใหญ่ หรือยาวกว่าความเป็นจริง เด็กที่มีความผิดปกติทางอารมณ์จะแสดงออกในการวาดภาพดังนี้

2.4.1 มักวาดภาพผิดจากความเป็นจริง เช่น ตาโต ปากกว้าง ใช้สีฉูดฉาด รุนแรง

2.4.2 เด็กที่มีอารมณ์ไม่มั่นคงมักไม่กล้าแสดงออก มีความหวาดกลัวระแวงไม่ไว้วางใจใคร ขาดความมั่นใจในตัวเอง

2.4.3 เด็กที่มีความกดดันทางจิต จะไม่ค่อยวาดเรขาคณิต และเขียนภาพของวัตถุที่เรียบง่ายของเด็กเหล่านี้จะไม่ใช้สีสดใส มักใช้สีเข้มและทึบ ชอบเขียนภาพกลางคืนมากกว่าภาพกลางวัน หากเขียนต้นไม้ก็มักจะปราศจากใบกิ่ง ก้านหักหรือห้อยลง ลำต้นหักล้ม หากเป็นภาพคนมักจะมีลักษณะที่ไม่มีการเคลื่อนไหว ศีรษะตก ลักษณะโดยส่วนรวมของภาพจะแลดูอึดอัด

2.4.4 เด็กที่มีอารมณ์พลุ่งพล่าน มักใช้สีรุนแรง ปราศจากการควบคุม ผลงานที่ดูเรียบร้อย ยุ่งเหยิง ค่อนข้างสกปรก ส่วนมากมักจะเขียนไม่เสร็จ ทั้งนี้เพราะเด็กใช้เวลาวาดภาพอย่างรวดเร็ว อีกทั้งความคิดของเขาผันแปรได้ง่ายในขณะที่วาดภาพ เส้นที่วาดจึงไม่ติดต่อกันและขาดตอนเป็นช่วง

2.4.5 เด็กที่มีอารมณ์ขุ่นเคือง มักจะระบายความไม่พอใจของตนลงในภาพวาดของเขา เช่น ใบหน้าบิดเบี้ยว แลดูเศร้า

2.4.6 เด็กที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง จะวาดรูปซ้ำ ๆ และมักใช้เครื่องมือหรือไม้บรรทัด ตีเส้นให้ดูเรียบร้อยจนและดูแข็งกระด้าง

3. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคม เด็กที่มีความเจริญทางสังคมจะแสดงออกทางการวาดภาพดังนี้

3.1 ภาพวาดจะแสดงรายละเอียดได้มาก เพราะเด็กมีโอกาสร่วมสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมได้มาก

3.2 เด็กสามารถสร้างจุดสำคัญของภาพก่อน แล้วจึงสร้างส่วนประกอบที่ละเอียดทีหลัง

3.3 เด็กที่มีสภาพทางสังคมต่างกัน ย่อมมีอิทธิพลส่งผลไปสู่การแสดงออกทางศิลปะในลักษณะที่ต่างกันด้วย เช่น เด็กที่มีสภาพครอบครัวฐานะดี มักจะวาดภาพขนาดใหญ่มีบริเวณว่างของเนื้อหาในภาพค่อนข้างมาก ขณะที่เด็กที่มีฐานะยากจนมักจะวาดภาพด้วยการบรรจุเนื้อหาเรื่องราวมากมาย จนแสดงอิทธิพลลักษณะของภาพจะมีบริเวณว่างน้อย

4. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางร่างกาย เด็กที่มีความเจริญทางร่างกายจะแสดงออกในการวาดภาพดังนี้

4.1 ภาพวาดจะแสดงความรู้สึกที่เป็นอิสระ

4.2 เด็กมักจะแสดงความเคลื่อนไหวของร่างกายในภาพ

4.3 ภาพวาดมีความชัดเจนของรูปร่าง เพราะเด็กสามารถบังคับมือได้

4.4 เด็กมีความบกพร่องส่วนใดของร่างกายมักแสดงออกในภาพเพื่อเป็นการชดเชยสิ่งที่ตนบกพร่อง

4.5 เด็กที่มีสุขภาพไม่สมบูรณ์จะไม่สามารถวาดภาพในขอบเขตที่จำกัดได้

5. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางสุนทรียภาพของเด็ก เด็กที่มีความเจริญทางสุนทรียภาพจะแสดงออกในภาพวาดดังนี้

5.1 ภาพวาดจะแสดงการตกแต่งอย่างงดงาม

5.2 ภาพวาดจะมีระเบียบ เพราะเด็กทราบว่าสิ่งใดควรอยู่ตำแหน่งใด

5.3 ภาพวาดจะมีความสะอาด

6. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการสร้างสรรค์ สำหรับเด็กที่มีความเจริญทางการสร้างสรรค์จะแสดงออกในการวาดภาพ ดังนี้

6.1 ภาพวาดจะมีเรื่องราวที่แปลกและเหมาะสมที่จะนำมาวาด

6.2 เด็กจะปรับปรุงสัญลักษณ์ที่เขาวาดเสมอ เช่น เคยวาดตาเป็นจุด เด็กก็จะสามารถปรับปรุงให้มีลักษณะเป็นดวงตากล้าขรรคมชาติยิ่งขึ้น

6.3 เด็กรู้จักวาดภาพเป็นเรื่องราวและสามารถตั้งชื่อภาพได้

6.4 เด็กที่มีความสร้างสรรค์สูง มักจะมีความเชื่อมั่นและแสดงออกตามความพอใจของตนเอง ส่วนเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่ำ มักจะมีแนวโน้มคล้อยตามหรือลอกแบบผู้อื่น มุ่งทำผลงานเพื่อหวังผลตอบแทน เช่น รางวัล คำยกย่องชมเชย

7. การแสดงออกที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางการรับรู้ เด็กที่มีความเจริญทางการรับรู้ จะแสดงออกในการวาดภาพ ดังนี้

7.1 ภาพวาดจะแสดงระยะใกล้ไกลได้ดี

7.2 ภาพวาดจะแสดงขนาดของสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริง

7.3 เด็กสามารถวาดเส้นติดต่อกันโดยไม่ขาดตอน (ประเทิน มหาจันทร์, ม.ป.ป., หน้า 262) พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของเด็กจึงเป็นการแสดงออกที่บริสุทธิ์ต่อทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ทั้งที่เป็นความฝัน เป็นจินตนาการหรือเป็นสิ่งแวดล้อมที่เขาอยู่ (สุชาติ สุกโกษะ, 2527, หน้า 41)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของเด็ก เป็นการสะท้อนสภาวะทางอารมณ์ ความรู้สึก ประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ รวมไปถึงพัฒนาการและความเจริญงอกงามด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวเด็กให้ปรากฏออกมาเพื่อผู้อื่นได้รับรู้ถึงความต้องการและความรู้สึกนึกคิดที่เด็กมีต่อความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ ที่เขาได้รับรู้ได้

### จิตวิทยาการวาดภาพของเด็ก

การวาดภาพระบายสี หรือการขีดเขียนต่าง ๆ ของเด็กเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ศึกษาความคิดอ่านของเด็ก ซึ่งผลงานของเด็กจะสื่อให้เห็นความคิดริเริ่มที่หัดไล่ลอกมา ความคิดเชิงประดิษฐ์นั้นจะสื่อให้เห็นว่า พลังผลักดันทางศิลปะเป็นสากลไม่ว่าจะเป็นเด็กจากเชื้อชาติใด ภาษาใด เด็กจะวาดของอย่างเดียวกันในลักษณะแบบเดียวกัน เมื่ออยู่ในวัยเดียวกัน การเรียนรู้ของเด็กเกี่ยวกับธรรมชาติจากการลากเส้นตั้งแต่เริ่มการวาดครั้งแรกไปยังภาพวาดครั้งหลัง ๆ เด็กทุกคนจะผ่านขั้นตอนของการพัฒนาไปในทำนองเดียวกัน ขึ้นเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล บางคนอาจช้าเร็ว หรือเป็นปกติ ซึ่งเป็นไปตามหลักพัฒนาการโดยทั่วไป การวาดภาพของเด็กจึงเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามวุฒิภาวะของเด็กแต่ละคน ซึ่งเป็นเสมือนสื่อของการแสดงออกในรูปของการรับรู้และกลไก โดยเริ่มจากการสร้างมโนทัศน์ขึ้นต้นง่าย ๆ ก่อน เมื่อเด็กเริ่มวาดรูปคนครั้งแรก เขาไม่ได้ระวางและสำนึกกับรูปที่เขาวาดว่าเป็นรูปคนหรือเปล่า แต่เป็นการแสดงความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ซึ่งความจริงอาจเป็นรูปสัตว์ก็ได้ เพราะเด็กไม่ได้วาดสิ่งต่าง ๆ ตามลักษณะที่เขามองเห็น หากแต่จะเขียนไปในแบบที่เขาเรียนรู้ในระยะเริ่มแรก ภาพวาด

ของเด็กจะยังไม่มีความหมาย แต่จะเป็นเพียงการจัดลำดับภาพวาดเท่านั้น เมื่อเด็กมีความเจริญทาง วุฒิภาวะมากขึ้น เด็กจะเริ่มวาดภาพจากแบบง่าย ๆ ไปสู่แบบที่ซับซ้อนและมีลักษณะรูปธรรมมากขึ้น ส่วนในเด็กเล็กที่สามารถวาดภาพเป็นรูปธรรมได้นั้น มักขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของกล้ามเนื้อ และการเคลื่อนไหวมากกว่าประสบการณ์ทางสายตาของเด็ก แต่เมื่อเด็กเติบโตขึ้นความเจริญวัย และประสบการณ์ในการวาดภาพของเด็กจะเพิ่มขึ้น ภาพวาดจะเป็นเสมือนการแสดงออกทาง สุนทรียภาพสำหรับเด็กโต ส่วนเด็ก เล็ก ๆ จะมีการแสดงออกทางสุนทรียภาพในลักษณะนามธรรม ซึ่งเป็นเพียงมโนทัศน์ขั้นต้น ภาพวาด จะแสดงถึงความรู้สึก ภายในของเด็ก เมื่อเติบโตขึ้นจะสามารถใช้เทคนิค และวิจารณญาณของตนสอดแทรกในภาพวาด ของเขา (Harris, 1963, p. 173)

การขีดเขียนไม่ว่าจะเป็นรูปทรงกลม สี่เหลี่ยม กากบาท หรือรูปตั้งฉาก เด็กจะวาดด้วยความตั้งใจและภูมิใจอย่างมากในรูปทรงเหล่านั้น ซึ่งจะปรากฏให้เห็นการจัดวางรูปแบบใน กระดาษที่เขาวาดรูปทรงเหล่านี้จะค่อย ๆ พัฒนาใกล้ความจริงขึ้นเรื่อย ๆ นับเป็นการเริ่มต้นของ การกำหนดรูปทรงของการวาดภาพ

โดยทั่วไปเด็กแต่ละคนจะพยายามแก้ปัญหาเกี่ยวกับความสมดุลของภาพการออกแบบ และการตกแต่งเพื่อป้องกันการซ้ำซาก อย่างไรก็ตามการวาดนั้น ๆ ก็ขึ้นอยู่กับความคิดทาง สุนทรียภาพของเด็กแต่ละคน

### พัฒนาการทางศิลปะของเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

วิกเตอร์ (Viktor, 1987, pp. 306-320) ได้ศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะจากภาพวาด ของเด็กวัยต่าง ๆ และวิเคราะห์แยกขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กเป็น 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการ ขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 2-4 ปี

ขั้นที่ 2 ขั้นเริ่มเขียนภาพให้มีความหมาย (Pre-Schematic Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการ ขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 4-7 ปี

ขั้นที่ 3 ขั้นเขียนรูปได้คล้ายของจริง (Schematic Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมี อายุประมาณ 7-9 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (Dawning Realism or Gang Age) เด็กที่อยู่ใน พัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 9-12 ปี

ขั้นที่ 5 ขั้นของการใช้เหตุผล (Stage of Reasoning) เป็นพัฒนาการทางศิลปะขั้นสุดท้าย ของวัยเด็กจะมีอายุประมาณ 12-14 ปี

ลักษณะการแสดงออกทางศิลปะในแต่ละขั้นมีความแตกต่างกันไปตามพัฒนาการและตามระดับอายุ ดังนี้

1. ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) เด็กที่มีอยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 2-4 ปี ซึ่งเป็นเด็กวัยก่อนเรียน เด็กที่อยู่ในขั้นนี้ยังไม่เข้าใจว่าศิลปะคืออะไร ยังใช้ความสนุกสนานของการเคลื่อนไหวของร่างกาย เด็กยังไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวมือกับเครื่องมือได้ถูกต้องเด็กจะแสดงออกโดยการใช้มือป้ายหรือเลอะสิ่งต่าง ๆ ที่เลอะเทอะ เช่น โคลน น้ำ ฯลฯ เด็กอาจขีดเขียนเป็นเส้นที่ขาด ๆ วาด ๆ ไม่เป็นรูปร่างอะไร เส้นต่าง ๆ จากการขีดเขียน จะแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวที่ไม่มีการควบคุมทางร่างกาย แต่การขีดเขียนจะไม่อยู่ในลักษณะเดิมตลอดไปจนถึงอายุ 4 ปี จะมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งแบ่งออกเป็นระยะดังนี้

1.1 การขีดเขียนอย่างไม่มีระบบ (Disordered Scribbling) เด็กจะขีดเขียนอย่างไม่เป็นระบบและไร้ความหมาย ซึ่งยังไม่สามารถบังคับมือได้ จะลากอย่างยุ่งเหยิงสับสนไม่คำนึงว่าเป็นรูปอะไรทั้งสิ้น เส้นที่ปรากฏจะเกิดจากการเคลื่อนไหวของแขนและบางครั้ง เด็กจะไม่สนใจสิ่งที่ตนวาดเลย

1.2 การขีดเขียนอย่างมีการควบคุม (Controlled Scribbling) ลักษณะของเส้นเริ่มมีการเคลื่อนไหวของแขน เด็กจะสนุกกับการเคลื่อนไหวของตน เส้นที่ขีดเขียนอย่างไร้ความหมายจะเปลี่ยนเป็นเส้นโค้ง มีการวนเวียนซ้ำเป็นแบบเดิม

1.3 ขั้นสามารถขีดเขียนเป็นวงกลม (Circular Scribbling) เด็กจะสนุกสนานกับสิ่งเร้าใหม่ ๆ ที่ตนค้นพบ จะสามารถขีดเขียนเป็นวงกลม เด็กจะเคลื่อนไหวได้ทั้งแขน แสดงว่ากล้ามเนื้อกำลังแข็งแรง

1.4 ขั้นการตั้งชื่อรอยขีดเขียน (Naming Scribbling) ในวัยนี้เด็กจะเริ่มเล่าเรื่อง หรือพูดอธิบายไปด้วยขณะที่กำลังขีดเขียน เช่น นั่น คือแม่น้ำหรือแม่ไปซื้อของ ถึงแม้จะไม่ใช่รูปร่างอย่างที่พูดเลย แต่มีความสำคัญอย่างมากกับพัฒนาการขั้นต่อไป การที่เด็กให้ชื่อรอยขีดเขียนของตน แสดงว่าเด็กบรรลุขั้นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่ง กล่าวคือ การสำนึกในการเคลื่อนไหว (Kinesthetic Thinking) ของเด็กได้เปลี่ยนเป็นความคิดคำนึง (Imaginative Thinking) ที่เกี่ยวกับภาพโดยสมบูรณ์

2. ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพให้มีความหมาย (Preschematic Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 4-7 ปี ในขั้นนี้เด็กจะเริ่มเปลี่ยนจากกิจกรรมการเคลื่อนไหว มาสร้างความสัมพันธ์ของภาพที่ขีดเขียนกับสิ่งแวดล้อม ภาพที่ขีดเขียนเริ่มสื่อความหมายได้มากขึ้น ซึ่งจะพัฒนาเรื่อย ๆ ตามขึ้นอายุและวุฒิภาวะของเด็ก ในขั้นนี้เด็กจะใช้สัญลักษณ์ไม่แน่นอน สัญลักษณ์ที่เด็กทำขึ้นคือ คน เพราะเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวเด็กที่สุด เด็กจะเริ่มแทนด้วยรูปแบบง่าย ๆ ซึ่งมักจะเป็นวงกลม

และศีรษะ พัฒนาการจะค่อยเป็นค่อยไปจากหัวกลมมีเส้นคิ่งแบนขาเมื่อเด็กโตขึ้น ก็สามารถพัฒนาต่อไป มีแขนอยู่ข้าง ขาหรือหัวจะค่อย ๆ สมบูรณ์มากขึ้น

สัญลักษณ์ เหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงได้หลายรูปแบบ เพราะ เด็กกำลังแสวงหาภาพที่คนพอใจ แม้กระทั่งการเขียนในเวลาเดียวกันเด็กก็สามารถเปลี่ยนแปลงความคิดได้ตลอดเวลา เด็กจะวาดภาพที่เขาสนใจมากกว่าความเป็นจริงหรือที่เขารู้ ถึงแม้เด็กเริ่มสื่อ ภาพจะไม่มีระเบียบ สิ่งต่าง ๆ ภายในภาพไม่สัมพันธ์กัน การระบายสีของสิ่งต่าง ๆ ภายในภาพจะเป็นไปตามใจชอบ ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง นอกจากสีของสิ่งที่เด็กประทับใจเท่านั้นที่เด็กอาจใช้สีตรงความเป็นจริง ขึ้นกับการเขียนภาพให้มีความหมายอาจแบ่งออกได้ตามอายุดังนี้

อายุประมาณ 4 ปี การวาดมีลักษณะที่พอเข้าใจได้สามารถเดาได้

อายุประมาณ 5 ปี เด็กสามารถวาดภาพได้ชัดเจนมากขึ้น รูปที่วาดมักเป็นรูปคน บ้าน หรือต้นไม้ยังไม่มีการจัดวางภาพ การใช้สีตามความพอใจไม่คำนึงถึงความเป็นจริง

อายุประมาณ 6-7 ปี สามารถแสดงออกเป็นภาพได้อย่างชัดเจนแต่มีความแตกต่างกันในเด็กแต่ละคน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเด็ก ลักษณะภาพวาดของเด็กพัฒนาการขั้นนี้ อาจสังเกตได้จากการวาดภาพคน การใช้พื้นที่ว่าง การใช้สี ซึ่งมีลักษณะดังนี้

2.1 การวาดภาพคน เด็กจะเขียนวงกลมแทนศีรษะ มีเส้นยาว แทนแขนและขา ยังไม่มีลำตัวในระยะต้น เมื่อเด็กอายุมากขึ้นจะแสดงออกเป็นรายละเอียดของใบหน้า เพิ่มขึ้นแต่จะเป็นเพียงสัญลักษณ์ของส่วนนั้น

2.2 การใช้พื้นที่ว่าง เด็กยังไม่เข้าใจว่าจะวาดภาพในส่วนใด จึงจะเหมาะสม ภาพจึงขาดระเบียบ ที่ใดมีพื้นที่ว่างเด็กจะเขียนสิ่งต่าง ๆ ลงในบริเวณนั้น โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านั้น ซึ่งสิ่งที่เด็กวาดจะไม่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ว่างเลย

2.3 การใช้สี เด็กจะใช้สีตามอารมณ์ ไม่สามารถใช้สีได้อย่างถูกต้อง เด็กใช้สีที่สะดุดตาและความชอบส่วนตัวเป็นหลัก ไม่มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริง แต่บางครั้งเด็กอาจใช้สีตรงกับความเป็นจริง เมื่อเด็กมีความประทับใจสีนั้น

3. ขั้นการวาดภาพได้คล้ายของจริง (Schematic Stage) เด็กที่อยู่ในขั้นนี้มีอายุประมาณ 7-9 ปี เด็กจะมีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของตนเองกับสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น รู้จักนำตนเข้าไปสัมพันธ์กับคนอื่น อันเป็นประสบการณ์ที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นพื้นฐานของการใช้พื้นที่ว่างหรือบริเวณว่าง (Space) เนื่องจากเด็กเกิดความเข้าใจว่าภาพที่ตนเขียนควรอยู่ที่ใดและมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพียงใด ความรู้สึกที่สำคัญอันดับแรก คือ ค้นพบว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมนี้ทำให้แสดงออกโดยใช้สัญลักษณ์ที่เรียกว่า เส้นฐาน (Bases Line) เส้นฐานนี้อาจเป็นทั้งเส้นตรง เส้นที่ลากตามแนวนอนเหนือขอบล่างของกระดาษ หรือใช้ขอบกระดาษล่างแทนเส้นฐานหรืออาจ



เป็นโค้ง ในภาพหนึ่งอาจมีเส้นฐานหลายเส้น เมื่อเด็กต้องการแสดงเหตุการณ์มากกว่าหนึ่งอย่าง เช่น ภาพภูเขา ไม่ว่าเส้นฐานนี้จะอยู่ในแนวบนหรือล่างขึ้น หรือลาดลงก็ตาม ทุกสิ่งบนเส้นฐานมักจะอยู่ในลักษณะตั้งฉากกับเส้นฐานเสมอ นอกจากนี้เด็กยังมักเขียนภาพที่เรียกว่า ภาพมองทะลุเห็น ภายในหรือภาพเอ็กซเรย์ (X-Ray) ซึ่งเป็นภาพที่แสดงให้เห็นความรู้และประสบการณ์ของตนเอง มากกว่าความเป็นจริงตามธรรมชาติเด็กต้องการแสดงออกซึ่งสิ่งทั้งหมดที่ตนคิดว่าจะต้องอยู่ในภาพ ฉะนั้นเด็กจึงพยายามเขียนลงทั้งหมดตามที่ตนคิดไว้ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลใด ๆ เช่น การเขียน ภาพบ้าน เด็กจะเขียนให้เห็นห้องต่าง ๆ ตลอดจนคนและเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่อยู่ในห้องคล้ายฝาผนัง บ้านมีลักษณะโปร่งใสคนข้างนอกสามารถมองเห็นทะลุเข้าไปได้หมด ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการแสดง สิ่งต่าง ๆ ภายในบ้าน ซึ่งเด็กเห็นว่าสำคัญกว่าสิ่งที่อยู่ภายนอก เด็กจึงลืมสิ่งที่อยู่ภายนอกเสีย แต่ถ้า เด็กเห็นว่าส่วนต่าง ๆ ภายนอกมีความสำคัญสำหรับตนเอง เด็กจะเขียนทั้งภายใน และภายนอก ประปนกัน ภาพอีกแบบหนึ่งที่เด็กมักวาดคือ ภาพพนักกลาง เนื่องจากเด็กยังเห็นตนเองมีความสำคัญ อยู่ จึงถือตนเป็นศูนย์กลางและสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ เข้ากับตน (Egocentric) ลักษณะของภาพคล้าย พนักกระดานเป็นสองตอน และใช้รอยพับเป็นเส้นกั้นกลางหน้ากระดาน ภาพที่เขียนตั้งฉากกับเส้น ฐานจึงอยู่ข้างของรอยพับข้างละเส้น สิ่งที่เด็กวาดลงบนเส้นฐาน เส้นบนมีลักษณะหัวตั้ง แต่สิ่งที่ เด็กวาดลงบนเส้นฐาน เส้นล่างมีลักษณะหัวกลับ ด้านการใช้สีเด็กจะใช้สีตรงตามวัตถุ เนื่องจากรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างสีกับวัตถุ เด็กจะระบายสีหรือใช้สีซ้ำ ๆ กัน ในการระบายวัตถุชนิดเดียวกัน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์อย่างไรและเด็กที่อยู่ในขั้นนี้ก็ยังไม่วิจักการออกแบบ

ลักษณะการวาดภาพของเด็กในพัฒนาการขั้นนี้ โดยทั่วไปจะสังเกตได้จากส่วนประกอบ ในภาพดังนี้

3.1 การวาดภาพคน เด็กมักใช้เส้นและรูปทรงเรขาคณิต เช่น รูปสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม เส้นหนา เส้นบาง และอาจแสดงเครื่องแต่งกายด้วย เส้นและรูปทรงเหล่านี้เป็นเพียงสัญลักษณ์ แทนส่วนต่าง ๆ แต่ถ้าแยกออกจากกันแล้วจะ ไม่มีความหมาย และจะไม่มีลักษณะใดที่แสดงให้เห็น ว่าเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย นอกจากนี้หากเด็กให้ความสำคัญแก่ส่วนของร่างกายเด็กก็จะวาดให้ มีขนาดใหญ่กว่าความเป็นจริง หรือเน้นส่วนนั้นให้ชัดเจน ในบางครั้งเด็กอาจไม่วาดหรือละเลย รายละเอียดส่วนที่เด็กเห็นว่าไม่สำคัญ

3.2 การใช้พื้นที่ว่าง เด็กจะวาดภาพต่าง ๆ บนเส้นฐานซึ่งอาจมีทั้งเส้นนอน เส้นเฉียง เส้นโค้ง โดยวาดสิ่งต่าง ๆ บนเส้นนี้ทั้งหมดในลักษณะตั้งฉากกับเส้นฐาน เด็กบางรายอาจใช้ขอบ กระดานแทนเส้นฐาน นอกจากนี้เด็กมักกำหนดใช้ขอบกระดานด้านบนเป็นเขตของท้องฟ้าและ ดวงอาทิตย์ ซึ่งจะต้องอยู่สูงกว่าสิ่งอื่น ๆ ทั้งหมด ยังจัดระยะของวัตถุให้สัมพันธ์กันไม่ได้ บางครั้ง อาจวาดภาพแบบมองทะลุเห็นภายในและบางที่เป็นภาพพนักกลาง

3.3 การใช้สี เด็กในวัยนี้สามารถใช้สีได้ตรงตามความเป็นจริง ของวัตถุนั้น เพราะเด็กเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสีและวัตถุ เด็กมักใช้สีซ้ำ ๆ กัน ในการระบายวัตถุนั้นเหมือนกัน ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพการณ์อย่างไร แต่บางครั้งเด็กอาจใช้สีตามความพอใจในการระบายสิ่งอื่น ๆ

3.4 การออกแบบ เด็กในวัยนี้ยังไม่รู้จักการออกแบบ

4. ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (Dawning Realism) เด็กในขั้นพัฒนาการนี้อายุประมาณ 9-12 ปี เป็นระยะที่เด็กมีความรู้สึกแบ่งแยกเพศสนใจเฉพาะในหมู่เพศเดียวกัน เริ่มมีความต้องการอยู่ในสังคมอย่างอิสระ อยากแสดงอะไรที่เป็นตัวของตัวเองเด็กเริ่มมีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศเด็กหญิง เริ่มสนใจและเอาใจใส่ในการแต่งกายและชอบงานรื่นเริงต่าง ๆ เด็กชายชอบการชุมนุมกัน ในการเขียนรูปคนจะเน้นเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายตามเพศของตน และย้ำในรายละเอียดอื่น ๆ เพิ่มเติมจากเส้นเรขาคณิต เพราะใช้เส้นของตน และย้ำในรายละเอียดอื่น ๆ เพิ่มเติมจากเส้นเรขาคณิต เพราะใช้เส้นเรขาคณิตอย่างเดียว ไม่เพียงพอแก่การแสดงออก สำหรับการในพื้นที่ว่างเด็กพบว่าพื้นราบ (Plane) ซึ่งมีความหมายและสำคัญกว่าเส้นฐาน แต่ยังไม่รู้จักเส้นระดับ ไม่สามารถจัดระยะระหว่างวัตถุให้มีความสัมพันธ์กันได้ การใช้สีจะเปลี่ยนจากการใช้สีตามความเป็นจริงของวัตถุให้มีความสัมพันธ์กันได้ การใช้สีจะเปลี่ยนจากการใช้สีตามความเป็นจริงของวัตถุมาเป็นการใช้สีตามความรู้สึกนึกคิด อารมณ์และประสบการณ์ของตน หรือตามสภาพของวัตถุลักษณะภาพวาดของเด็กในขั้นนี้ พอสังเกตได้จากส่วนประกอบในภาพได้ดังนี้

4.1 การวาดภาพคน เด็กในวัยนี้จะวาดภาพได้ถูกต้องมากขึ้น เด็กจะวาดเส้นอื่น ๆ เพิ่มเติมและเน้นความแตกต่างระหว่างเพศโดยเฉพาะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย แต่ยังไม่มีแนวคิดรวบยอดในสิ่งที่เห็นอย่างถูกต้อง เช่น เด็กจะยังไม่วาดรูปเสื้อผ้าที่มีรอยพับหรือรอยย่น และการเคลื่อนไหวของเสื้อผ้า เมื่อร่างกายเคลื่อนไหวภาพที่ปรากฏจะไม่ใช้สิ่งที่เด็กถ่ายทอดออกมาจากภาพที่สายตาสังเกตเห็นแต่จะเป็นลักษณะเค้าโครงของสิ่งที่เขาเห็นมากกว่า เราจะพบว่าเด็กได้รับความรู้สึกในเรื่องของรายละเอียด แต่จะไม่มีความรู้สึกในเรื่องอวกาศปฏิกิริยา การแสดงรูปร่างลักษณะมนุษย์ในภาพวาดของเด็กขั้นนี้ จะมีลักษณะแข็งกระด้าง หรือมีท่าทางแข็งกว่าของจริง นอกจากนี้ภาพวาดของเด็กจะแสดงท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย แต่มีลักษณะผิดกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ

4.2 การใช้พื้นที่ว่าง ในขั้นการพัฒนาการนี้เด็กจะพบว่าพื้นราบ (Plane) ซึ่งเป็นภาพที่มองจากด้านบนลงมาสู่พื้นมีความสำคัญมากกว่าเส้นฐาน (Base Line) แต่ยังไม่สามารถถ่ายทอดได้เหมือนกับความเป็นจริง ภาพวาดของเด็กจะมีลักษณะแบนราบ เด็กยังไม่สามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง แต่เด็กจะสามารถแสดงขนาดของสิ่งที่วาดได้เหมาะสมกับพื้นที่ที่กำหนดให้เท่านั้น

4.3 การใช้สี เด็กจะเปลี่ยนจากการใช้สีหนึ่งสีใดสำหรับวัตถุหนึ่งโดยเฉพาะมาเป็นการใช้สีตามความรู้สึก อารมณ์ ความคิด และประสบการณ์ของตนหรือตามสภาพของวัตถุในขณะนั้น

4.4 การออกแบบ เด็กในวัยนี้เริ่มรู้จักการออกแบบหรือตกแต่งและใช้สิ่งต่าง ๆ ตามหน้าที่ของสิ่งนั้น ๆ เช่น แบบของเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องใช้ต่าง ๆ

5. ขั้นการใช้เหตุผล (Stage of Reasoning) เด็กในขั้นพัฒนาการนี้อายุประมาณ 12-14 ปี เป็นระยะที่เด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ พัฒนาการในด้านสติปัญญาของเด็กเจริญพอที่จะรู้ปัญหาต่าง ๆ อย่างไรก็ดีความคิดคำนึงยังไม่เท่าผู้ใหญ่ จะเห็นว่าการกระทำเป็นอย่างเด็ก ๆ อยู่ เช่น เอาดินสอใส่เข้าไปในรูไม้บรรทัดแล้วแกลงให้เสียงคล้ายเครื่องบิน แสดงว่าเด็กมีความคิดคำนึงหรือจินตนาการ โดยการสมมุติสิ่งที่เล่นให้เป็นไปตามความคิดคำนึง เด็กในวัยนี้จะมีความรู้สึกต่อประสบการณ์ทางการสร้างสรรค์ต่างกัน ซึ่งแบ่งเป็นสองพวกคือ

5.1 พวกที่มีความรู้สึกตามสิ่งเร้าจักษุสัมผัส (Visually Minded) เด็กพวกนี้จะเป็นคนช่างสังเกต ชอบเขียนภาพที่ตนเองมองอยู่ข้างนอก เอาใจใส่ต่อความแตกต่างของสี แสงเงา เด็กพวกนี้เขียนภาพได้ใกล้เคียงความเป็นจริง เช่น เสื้อผ้าที่มีรอยยับ หรือเป็นกลีบในส่วนต่าง ๆ มีเงาตามท่าทางของผู้ใส่ซึ่งอยู่ในอิริยาบถต่าง ๆ กัน การใช้พื้นที่ว่าง เด็กรู้จักเส้นระดับและแสดงระยะใกล้ไกล เช่น วัตถุใดที่ไกลจะเขียนให้เล็ก วัตถุที่อยู่ใกล้จะเขียนให้ใหญ่ขึ้น ลักษณะของรูปที่เขียนจะเป็นสามมิติ

5.2 พวกที่ตีความหมายของสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์ของตนเอง (Non-Visually Minded) เป็นพวกที่ถือว่าความรู้สึกนึกคิดของคนมีความสำคัญในการแสดงออก งานของเด็กจึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ของเขากับสิ่งแวดล้อม การวาดภาพจึงวาดด้วยความรู้สึกของตนเอง การแสดงออกของเด็กพวกนี้เน้นส่วนสำคัญอย่างเกินความเป็นจริงชอบวาดภาพเกี่ยวกับตนเอง และความรู้สึกทางร่างกายมากกว่าคุณลักษณะภายนอกที่มองเห็น เด็กจะชอบวาดภาพคนและแสดงออกซึ่งอารมณ์ของภาพนั้น การใช้พื้นที่ว่างอาจเห็นว่ามีมีการกลับมาใช้เส้นฐานอีก แต่ไม่ได้ใช้ในความหมายเดิม เป็นการใช้เพื่อเป็นสื่อในการวางระยะของพื้นที่ การใช้เส้นฐานในแง่นี้เป็น การแสดงออกด้วยความรู้สึกนึกคิดที่ดี จึงสามารถจัดความสัมพันธ์ของระยะวัตถุในภาพได้

ลักษณะการวาดภาพของเด็กในขั้นพัฒนาการนี้ อาจสังเกตได้จากส่วนประกอบในภาพได้ ดังนี้

5.2.1 การวาดภาพคน เด็กในวัยนี้จะวาดภาพได้ถูกต้องมากขึ้น ใช้เส้นตามความเป็นจริงของรูปร่าง และมีสัดส่วนของร่างกายถูกต้องมากขึ้น มีข้อต่อระหว่างส่วนประกอบของร่างกาย เช่น ที่ไหล่ ข้อศอก หัวเข่า เป็นต้น เน้นท่าทางการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ซึ่งเหมือนความเป็น

จริงมีรอยพับรอยย่นของเสื้อผ้าตามอาการเคลื่อนไหว ส่วนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนั้นเด็กวัยนี้มักจะขาดเพียง เพื่อแสดงความแตกต่างระหว่างเพศเท่านั้น

5.2.2 การใช้พื้นที่ว่าง เด็กในวัยนี้สามารถใช้เส้นระดับและแสดงระยะใกล้ไกล ใช้พื้นที่ว่างในลักษณะที่เป็น 3 มิติ แสดงออกโดยเขียนขนาดวัตถุให้เล็กลงตามระยะ เขียนแสงและเงาตามความเห็น บางครั้งอาจใช้เส้นฐานในลักษณะการแสดงออกด้วยความรู้สึกนึกคิดที่สูงขึ้นไป และสามารถจัดความสัมพันธ์ของระยะวัตถุในภาพได้

5.2.3 การใช้สี ในขั้นพัฒนาการนี้เด็กจะใช้สีตามความต้องการปรับสีให้เข้ากับธรรมชาติตามลำดับระยะทางและตามความรู้สึก มีการใช้สีให้สัมพันธ์กับอารมณ์ เพื่อแสดงระยะใกล้ไกลหรือแสงเงา

5.2.4 การออกแบบ รู้จักการออกแบบในการจัดหรือตกแต่งทางความสวยงาม และหน้าที่ของการใช้ประโยชน์ เช่น ภาพที่แสดงถึงการจัดบริเวณบ้าน ห้องรับแขก แบบของชุดเครื่องเรือน เป็นต้น

### การสอนการวาดภาพระบายสี

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยจัดให้มีวิชาศิลปะศึกษาอยู่ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งหลักสูตรได้ระบุวัตถุประสงค์เฉพาะของวิชาศิลปะศึกษาไว้ดังนี้

1. ให้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้สนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน
3. ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
4. ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ให้รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและระสนิยมที่ดี

ความเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรประถมศึกษา มีผลให้การเรียนการสอนวิชาวาดภาพระบายสีเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยเฉพาะในแง่ของกิจกรรมที่ครูจัดขึ้นให้กับนักเรียน ซึ่งกิจกรรมและประสบการณ์ทางศิลปะที่ครูจัดขึ้นจะเน้นการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525, หน้า 43-44)

ความมุ่งหมายของการสอนวาดภาพระบายสีจึงเป็นการส่งเสริมให้เด็กทุกเพศทุกวัยได้มีการแสดงออกตามความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติของแต่ละคน เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจและสังคม การสอนกิจกรรมวาดภาพระบายสีผู้สอนจึงยอมรับความคิดของเด็ก ถือว่าเด็กคือศูนย์กลางของการแสดงออก ครูเป็นเพียงผู้ให้การแนะนำในการจัด

ประสบการณ์ทางศิลปะให้เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กทุกระดับความสามารถโดยคำนึงถึงความสนใจและวิธีการแสดงออกของเด็กเป็นสำคัญ ครูผู้สอนจึงมีฐานะเป็นผู้คอยสนับสนุนให้กำลังใจเพื่อยุยและท้าทายให้เด็กแสดงออกอย่างมีอิสระเสรี ภายใต้ระเบียบวินัยและกฎเกณฑ์ที่ตกลงร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน (เลิศ อำนันทนะ, 2529, หน้า 27-28) บทบาทของครูในด้านการเรียนการสอนจะต้องเปลี่ยนเป็นผู้ชี้แนะ ผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ของเด็ก และคำนึงถึงว่าการเรียนรู้นั้นผู้เรียนควรจะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยได้รับการกระตุ้นให้เกิดความสนใจ และไม่บังคับตามธรรมชาติของเด็กนั้นจะกระปรี้กระเปร่า อยากรู้ อยากเห็น ชอบเรียนรู้ และเรียนได้ดีและเร็วไม่จำเป็นที่ครูต้องบังคับหรือขู่เข็ญให้เด็กเรียน เด็กจะเรียนได้ดีที่สุด เมื่อเด็กสบายใจ ร่าเริงและสนใจสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่ และเด็กจะเรียนได้น้อยที่สุด เมื่อรู้สึกเบื่อ รู้สึกว่าตนถูกบังคับ หรือเกิดความละอายและเกรงกลัว (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2520, หน้า 8)

การเรียนการสอนที่ดีจึงจำเป็นต้องสอนอย่างมีโครงการ (Lesson Plan) และ โครงการสอนจะดีได้นั้นต้องเกิดจากครูและนักเรียนช่วยกันสร้างขึ้นโดยคำนึงถึงความสนใจประสบการณ์และความถนัดตามธรรมชาติของผู้เรียน ในขณะเดียวกันก็ต้องดำเนินไปตามมุ่งหมายของหลักสูตรด้วย (เลิศ อำนันทนะ, 2518, หน้า 37-38) การเลือกวิธีสอนมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปศึกษา เช่น การสอนแบบสาธิต การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบกลุ่ม ฯลฯ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ครูศิลปศึกษาสามารถนำมาใช้โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาที่จะสอน ครูควรหาวิธีสอนที่เร้าให้นักเรียนเกิดความสนใจที่อยากทำงานศิลปะอย่างกระตือรือร้นและมีความสุข (ผดุง พรหมมูล, 2527, หน้า 56) ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องเรียนรู้และทดลองค้นหาวิธีสอนใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของการสอนแต่ละวิธี เพื่อเลือกเฉพาะที่จะปรับปรุงแก้ไขวิธีสอนทุกวิธีให้ทันสมัยเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้วิธีสอนที่ดีย่อมไม่ได้หมายความว่าจะต้องเปรียบเทียบด้วยอุปกรณ์เครื่องมือในการเรียนการสอน และเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ทันสมัย ราคาแพง แต่ความสำคัญนั้นอยู่ที่การจัดบรรยากาศภายในชั้นเรียน ที่ครูและนักเรียนร่วมกันสร้างขึ้นอย่างเร้าใจ สนุกสนานมีชีวิตชีวา บนพื้นฐานของการเคารพเสรีภาพซึ่งกันและกัน การเลือกวิธีสอนหลาย ๆ วิธีและใช้ในโอกาสแตกต่างกันตามความ มุ่งหมายของการสอนแต่ละครั้ง โดยเฉพาะระดับประถมศึกษาต้องอาศัยความพิถีพิถันและละเอียดอ่อนมาก ครูจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการศึกษา สามารถรู้ถึงความต้องการ และธรรมชาติของเด็ก การจัดกิจกรรมศิลปะจึงควรเตรียมไว้ให้เลือกได้หลาย ๆ ชนิด โดยคำนึงถึงวัยและโลกทัศน์ของผู้เรียน การสอนจึงไม่ควรยึดมั่นอยู่กับปัญหาของรูปแบบ หรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงแก้ไข (เลิศ อำนันทนะ, 2529, หน้า 91-92)

การที่ครูกำหนดโครงการสอนไว้แน่นอนล่วงหน้า จะช่วยให้ครูเตรียมการสอนต่อไปได้อย่างมั่นใจว่าจะไม่หลงทาง เพราะเมื่อสอนจริง ๆ ครูจะใช้โครงการสอนนั้น เป็นตัวแม่บทกำกับว่าแต่ละคาบหรือแต่ละช่วงเวลาครูควรทำอะไรไปในแนวทางใด เพื่อให้ครูได้เตรียมรายละเอียดสำหรับการจัดประสบการณ์ให้แก่นักเรียนแต่ละครั้ง การสอนของครูควรมีการจูงใจ (Motivate) และการกระตุ้น (Stimulate) ให้นักเรียนสร้างสรรค์งานศิลปะได้ด้วยตนเองโดยเสรีกล่าวคือครูเป็นผู้ทำให้มีการสนทนาเรื่องต่าง ๆ เพื่อจูงใจหรือนำจิตของนักเรียนฉายภาพของสิ่งเหล่านั้นในหัวนึก พร้อมทั้งจะถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาดและขณะเดียวกันครูก็สาธิตการทำงานให้เด็กดูเป็นเครื่องกระตุ้นให้นักเรียนรู้สึกตัวว่าจะวาดภาพสิ่งที่ตนคิดได้อย่างไร และเกิดความมั่นใจในการสร้างสรรค์งานของตน (นิรมล ธีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525, หน้า 108-109)

การสอนวาดภาพระบายสี สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาที่นิยมแพร่หลายวิธีหนึ่ง คือ การสอนศิลปะแบบตั้งหัวข้อเรื่อง (Topic) ให้นักเรียนแสดงออกตามความสามารถและความถนัดตามธรรมชาติของแต่ละคน การสอนวาดภาพระบายสีตามแนวคิดดังกล่าว เป็นกลวิธีสอนศิลปะที่ส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความคิดจินตนาการได้อย่างอิสระเสรี และมีขอบเขตที่กว้างขวางมากที่สุด การตั้งหัวข้อเรื่อง โดยมีเงื่อนไขและกลวิธีสอนที่ควรคำนึงถึงคำสั่งสองคำที่ถือว่ามีความหมายและมีแรงจูงใจต่อการแสดงออกของเด็กมากที่สุด คือ

1. ฉัน
2. ของฉัน

ทั้งนี้ จากเหตุผลทางจิตวิทยาคนเราทุกคนย่อมมีความพอใจที่จะให้ความสำคัญและความสนใจเกี่ยวกับตนเอง (อัตตา) มากกว่าคนอื่นใด แล้วจึงพัฒนาระดับความสนใจไปสู่สิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ไกลออกไป เพื่อให้การดำเนินการเรียนการสอนประสบสัมฤทธิ์ผล ครูจึงจะนำสังขารมเกี่ยวกับจิตใต้สำนึกของมนุษย์มาประยุกต์เข้ากับหลักสูตร และเนื้อหาบทเรียน ด้วยการเลือกจัดกิจกรรมที่เป็นเรื่องราวใกล้ชิดกับตัวเด็กมากที่สุดเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงขยายไปถึงเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน และปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ กีฬา คณิตศาสตร์ การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ความคิดเห็น เกี่ยวกับการเมือง พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อถือ และความใฝ่ฝัน จินตนาการ ฯลฯ (เลิศ อำนันทนะ, 2529, หน้า 102-103)

กลวิธีการสอนวาดภาพระบายสีที่จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามเป้าหมายได้นั้น นอกจากการรู้จักเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมแล้ว ครูผู้สอนยังต้องมีความสามารถในด้านต่อไปนี้ คือ (ผดุง พรหมมูล, 2527, หน้า 55-60)

1. ความสามารถในการเล่าเรื่อง สำหรับเด็กประถมศึกษา ครูที่ช่างพูดคุยเป็นเรื่องเป็นราวอย่างสนุกสนาน มักจะได้รับความสนใจจากเด็ก กิจกรรมที่ครูให้กับเด็กทำเขาจะสนใจมากน้อยเพียงใดนั้น บางครั้งการพูดคุยซักถาม หรือนำเรื่องราวต่าง ๆ มาเล่าให้นักเรียนฟัง เป็นการเร้าหรือกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ อยากจะทำงานศิลปะ โดยครูอาจจะนำเหตุการณ์ต่าง ๆ มาเล่าให้นักเรียนฟัง เป็นการเร้าหรือกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ

2. ความสามารถในการใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวเสริมให้เทคนิคและวิธีการสอนสมบูรณ์ขึ้น การสอนศิลปศึกษานั้น จำเป็นที่ครูผู้สอนควรสามารถเลือกใช้สื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม และทำท่ายความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียน

3. ความสามารถในการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา การจัดกิจกรรมศิลปศึกษาแม้ว่าหลักสูตรจะมีระบุไว้แต่ครูผู้สอนมิใช่ว่าจะต้องสอนตามหลักสูตรทุกประการ บางครั้งอาจจะประยุกต์ สลับเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมเนื้อหาตามที่เห็นว่าเหมาะสม และควรเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน ตลอดจนเป็นกิจกรรมที่ทำท่ายความสามารถของนักเรียนด้วย

4. ความสามารถในการใช้จิตวิทยาในการสอน ธรรมชาติของวิชาศิลปศึกษานั้นมีทั้งเหตุผลและอารมณ์ปะปนกัน วิธีสอนของครูจึงไม่ควรละเลยต่อข้อเสนอนะอย่างมีเหตุผลเป็น การเสริมแรงให้นักเรียนอยากเรียนรู้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเด็กเล็ก ๆ ซึ่งมีความเปราะบางในความรู้สึกและอารมณ์ จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูควรเลือกใช้วิธีการสอนอันละมุนละไม เพื่อจะถนอมและพัฒนาให้เขาเป็นทรัพยากรที่ดี และมีคุณภาพในวันข้างหน้า

ดังนั้น การสอนการวาดภาพระบายสี จึงเป็นการสอนที่มีเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมให้เด็กทุกเพศทุกวัย ได้แสดงออกทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ ตามความสนใจและความถนัดตามธรรมชาติของเด็กแต่ละคน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคม ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนต้องสอนอย่างมีโครงการสอนและแผนการสอน ซึ่งการวางโครงการสอนและแผนการสอนนั้น ครูต้องคำนึงถึงความสนใจ ประสบการณ์ และความถนัดตามธรรมชาติ ของผู้เรียน โดยการกำหนดวิธีสอนและกิจกรรมการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหา นอกจากนี้ครูผู้สอนควรเป็นผู้มีความสามารถในการเลือกกิจกรรมและสื่อการสอน รวมทั้งความสามารถในการใช้จิตวิทยาในการสอน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

## งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### งานวิจัยในประเทศ

ภัทรา สุคนธทรัพย์ (2505, หน้า 67-70) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการทางศิลปะของเด็กไทยในประถมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดพระนคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นในด้านการวาดภาพและ การปั้นซึ่งเปรียบเทียบตามเพศและอายุ ตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โรงเรียนประถมศึกษาวิทย์วิทยาลัทธิวิชาการศึกษาประสานมิตร จำนวน 160 คน ผู้วิจัยนำผลงานการวาดภาพและการปั้นของเด็กมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วย วิธีการทางสถิติโดยคำนวณหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า

1. เด็กมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นต่าง ๆ ตามระดับอายุดังนี้
- 5-7 ปี อยู่ในขั้นที่สองหรือขั้นเริ่มต้นการเขียนภาพให้มีความหมาย
- 7-10 ปี อยู่ในขั้นที่สามหรือขั้นเขียนภาพได้คล้ายของจริง
- 9-11 ปี อยู่ในขั้นที่สี่หรือขั้นเริ่มต้นของการเขียนภาพอย่างของจริง
- 11 ปี เป็นวัยที่มีแนวโน้มจะอยู่ในระยะต้นของขั้นพัฒนาการขั้นที่ห้าหรือขั้นของการใช้

### เหตุผล

สำหรับขั้นที่หนึ่งหรือขั้นขีดเขียนเด็กในกลุ่มตัวอย่างมีพัฒนาการขั้นขั้นนี้หมดแล้ว

1. เด็กที่อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นเดียวกัน เขียนภาพแสดงลักษณะรูปคนการใช้ช่องไฟการใช้สีและการออกแบบ แตกต่างกัน ไปตามลำดับวัย เด็กมีอายุมากมักจะเขียนภาพมีลักษณะใกล้เคียงลักษณะของภาพในขั้นพัฒนาการขั้นต่อไปได้มากขึ้น

2. เด็กส่วนมากมีพัฒนาการทางการเขียนภาพอยู่ในขั้นเดียวกันกับพัฒนาการปั้น

3. เด็กหญิงทุกวัยชอบวาดภาพบ้านและคน แต่วัย 9-10 ปี วาดภาพทิวทัศน์มากขึ้น 10-11 ปี วาดภาพนิยาย หรือเรื่องราว และภาพสัตว์เพิ่มขึ้น ส่วนเด็กผู้ชายทุกวัยชอบวาดภาพการต่อสู้ แต่บางวัยมีการวาดสิ่งอื่น ๆ ซึ่งรองลงไปจากภาพการต่อสู้คือ 5 ปี วาดภาพนิยายหรือเรื่องราว 9 ปี วาดภาพการต่อสู้ 10 ปี วาดทิวทัศน์และบ้าน 11 ปี ชอบวาดภาพท้องทะเล

4. เด็กหญิงวัย 5 ปีชอบปั้นสัตว์ 6 ปีชอบปั้นสัตว์เลี้ยงและสัตว์อื่น ๆ 7 ปีชอบปั้นคนและภาชนะที่ใช้ในบ้าน 8-9 ปีชอบปั้นภาชนะที่ใช้ในบ้านมากกว่าสิ่งอื่น ๆ 10 ปี ชอบปั้นเครื่องเรือน 11 ปี ชอบปั้นขนมที่ต้องประดิษฐ์ให้สวยงาม เด็กผู้ชายวัย 5-8 ปี ชอบปั้นเครื่องปั้น เรือรบ เรือยนต์ 9 ปีชอบปั้นคนต่อสู้กัน 10 ปีชอบปั้นเครื่องปั้น 11 ปีชอบปั้นอาวุธและภาชนะที่ใช้ในบ้าน



5. เด็กหญิงส่วนมากวาดภาพบ้านและคนมากที่สุดและปั่นภาชนะที่ใช้ในบ้านมากที่สุด เด็กชายส่วนมากวาดภาพการต่อสู้มากที่สุดและปั่นขวิดยานพาหนะที่มีความเร็วสูง เช่น เครื่องบิน เรือ มากที่สุด

อัสซา แสงอัสนีย์ (2514, หน้า 56-62) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ที่ได้รับการสอนศิลปะตามแนวเก่าและแนวใหม่” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยยึดหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ประชากรที่ใช้ศึกษาคือนักเรียนชั้นประถมศึกษา ตอนต้นของโรงเรียนสมถวิลราชดำริ ที่ได้รับการสอนศิลปศึกษาตามแนวเก่า และโรงเรียนสาธิตฝ่ายประถม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้รับการสอนศิลปศึกษาตามแนวใหม่ ผู้วิจัยนำผลงานการวาดภาพของเด็ก มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนศิลปะแนวใหม่มีขั้นพัฒนาการ เป็นไปตามเกณฑ์ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ มากกว่านักเรียนที่เรียนศิลปะแนวเก่า นักเรียนที่เรียนศิลปะแนวใหม่ที่มีขั้นพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นที่สี่ (Dawning Realism) มีการแสดงออกในการวาดภาพด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การวาดภาพคน นักเรียนใช้เส้นเรขาคณิตปนกับเส้นอื่น ๆ แสดงเพศด้วยเสื้อผ้า และทรงผมมากที่สุด
2. การใช้ช่องไฟ นักเรียนจัดสิ่งต่าง ๆ ในภาพให้มีความสัมพันธ์กันบนพื้นราบมากที่สุด
3. การใช้สี นักเรียนสามารถใช้สีถูกต้องตามสีของจริงทั้งหมด

นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนที่มีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นที่ 1 (Scribbling Stage) ขั้นที่ 2 (Pre-Schematic Stage) และขั้นที่ 3 (Schematic Stage) จะวาดภาพคนหน้าตรงมากที่สุด ส่วนเด็กที่มีพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 4 (Dawning Realism) จะวาดภาพคนหน้าตรงและหน้าข้างปนกัน และไม่มีนักเรียนในกลุ่มอายุใดมีพัฒนาการถึงขั้นที่ 5 (Stage of Reasoning) ซึ่งเป็นขั้นสุดท้าย

จูติรัตน์ อัดตะนังค์ (2530, หน้า 90-94) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดระยอง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สี และงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ และนำผลงานการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีมาวิเคราะห์ข้อมูลด้านค่าสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ไค-สแควร์ และ t-test ผลการวิจัยพบว่า

นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสี ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ นักเรียนชายชอบวาดภาพคนผู้ชาย ชอบวาดสัตว์ปีก และเขียนภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวมากที่สุด นักเรียนหญิงชอบวาดภาพคนผู้หญิง ชอบวาดภาพสัตว์ปีกและเขียนภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติมากที่สุด

นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นที่ 4 คือขั้นเริ่มต้น เขียนภาพอย่างของจริง (The Dawning Realism)

นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้สี 4 ประเภท แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้มากที่สุด คือ สีเมจิก สีที่นักเรียนเลือกใช้น้อยที่สุด คือ สีเทียน

นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้สีทั้ง 12 สี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ นักเรียนชายเลือกใช้สีเหลืองมากที่สุด นักเรียนหญิงเลือกใช้สีแดงมากที่สุด

นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนทำคะแนนได้สูงสุด คือ งานสร้างสรรค์โดยการเพิ่มและตัดทอนภาพ

นัยนา คณานุรักษ์ (2530, หน้า 88-99) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในโรงเรียนสาธิตสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เขตกรุงเทพมหานคร “มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สี และงานสร้างสรรค์ และงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัย สร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ และนำผลงานการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีมาวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยค่าสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ไค-สแควร์ และ t-test ผลการวิจัยพบว่า

การแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียน เกี่ยวกับลักษณะภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ อยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 3 คือ ขั้นการเขียนภาพได้คล้ายจริง (Schematic Stage) ตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์

การเปรียบเทียบการแสดงออกทางศิลปะ โดยการเขียนภาพระบายสีเกี่ยวกับลักษณะภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ โดยจำแนกตามเพศ นักเรียนชาย และนักเรียนหญิง มีพัฒนาการทางการเขียนภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้ประเภทของสีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนชายใช้มากคือ สีเมจิก สีประเภทที่นักเรียนหญิงใช้มากคือ ดินสอสี

นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีในการระบายภาพต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้มากคือสีแดง ส่วนสีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้น้อยที่สุดคือสีเทา

การแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์ โดยจำแนกเพศ ปรากฏว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและ นักเรียนหญิงทำคะแนนได้สูงที่สุด คือ งานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ ส่วนงานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้น้อยที่สุด คือ งานสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเพิ่มและตัดทอนภาพ

ปราณี ศรีโชค (2529, หน้า 95-97) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา การแสดงออกทางศิลปะ โดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับลักษณะการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สีและงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ และนำผลงานการแสดงออกทางศิลปะเด็กโดยการเขียนภาพระบายสีมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ t-test และการวิจัยพบว่า

นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีพัฒนาการทางการเขียนภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 5 คือขั้นการเขียนภาพโดยใช้เหตุผล (Stage of Reasoning)

นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเขียนภาพแสดงเนื้อหาและเรื่องราวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ

นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้ประเภทของสี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้มากที่สุด คือ สีดินสอ สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้น้อยที่สุดคือสีน้ำ

นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีทั้ง 12 สีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกใช้มากที่สุดคือ สีเหลือง สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้น้อยที่สุด คือ สีขาว และสีเทา

นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ เกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิง ทำคะแนนได้สูงที่สุด คือ งานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ ส่วนงานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำได้น้อยที่สุด คือ งานสร้างสรรค์โดยการสลักตำแหน่งภาพ

จิรศักดิ์ ส่งแสงขจร (2531, หน้า 60-61) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และเด็กปกติ ในชั้นสาธิตการศึกษาพิเศษอนุบาลละอออุทิศ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ สวนดุสิต” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติที่มีระดับอายุเดียวกัน และเพศเดียวกันตามหลักเกณฑ์ การพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ นักเรียนอนุบาล อายุ 4-6 ปี เป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระหว่าง 55-110 เดซิเบล และเด็กที่มีสภาพทางการฟังปกติที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอนุบาลศึกษาของสาธิตการศึกษาพิเศษ โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ สวนดุสิต ประจำปีการศึกษา 2530 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ แบบทดสอบวาดภาพกูดอิน์ฟ แฮร์ริส (Goodenough-Harris Drawing Test) ได้นำผลการวาดภาพของนักเรียนมาวิเคราะห์โดยผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา วิเคราะห์มาหาค่าทางสถิติโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ f-test ผลการวิจัยพบว่า

คะแนนภาพวาดคนของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติ ที่มีระดับอายุเดียวกัน ไม่แตกต่างกัน

คะแนนภาพวาดคนของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติในเพศเดียวกัน ไม่แตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ภาพวาดของเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและเด็กปกติตามหลักการพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์โดยทั่วไปไม่แตกต่างกันแต่มีเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินบางคน แสดงลักษณะพิเศษในการวาดภาพคนที่แสดงถึงการขาดความมั่นใจในตัวเอง และความมั่นคงทางอารมณ์ของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินบางคนแสดงรายละเอียดในการวาดภาพคนมากกว่าเด็กปกติ เช่น เข็มกลัดติดเสื้อ เข็มขัด กระดุม และเชือกกรองเท้า เป็นต้น

สมสมร ภูประกร (2531, หน้า 59-60) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาขั้นพัฒนาการทาง การวาดภาพของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อ การศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เด็กในด้านการวาดภาพคน การใช้ช่องไฟ การใช้สี และการ ออกแบบ และโดยศึกษาจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใช้เครื่องมือ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ และได้นำ ผลงานการวาดภาพของนักเรียนมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ โดยหาค่าจำนวนและร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า

นักเรียนแต่ละกลุ่มโดยส่วนใหญ่มีขั้นพัฒนาการทางศิลปะทางการวาดภาพเป็นไปตาม เกณฑ์ที่วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ได้ศึกษาค้นพบ

นักเรียนกลุ่มอายุ 12/1-14/0 ปีส่วนใหญ่มีพัฒนาการทางการวาดภาพไม่เป็นไปตาม เกณฑ์ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ คือ แทนที่จะมีขั้นพัฒนาการอยู่ในขั้นที่ห้า (Stage of Reasoning) กลับอยู่ในขั้นที่ 4 (Dawning Realism)

ลักษณะการวาดภาพคน การใช้ช่องไฟ การใช้สี และการออกแบบของนักเรียน โดยเฉลี่ย อยู่ในระดับที่ตรงตามหลักเกณฑ์ปานกลาง

นักเรียนบางคนที่มีพัฒนาการทางการวาดภาพจัดอยู่ในขั้นที่สอง (Pre-Schematic Stage) ขั้นที่สาม (Schematic Stage) และขั้นที่ 4 (Dawning Realism) มีพัฒนาการทางการวาดภาพบาง ลักษณะข้ามขั้น ไปอยู่ในขั้นพัฒนาการที่สูงขึ้น

อุทัยวรรณ บัวผัน (2531, หน้า 47-49) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบความสามารถ ทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบ เข้มงวด กวดขันและแบบปล่อยปละละเลย” มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน โดยจำแนกตามเพศ ตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด กรุงเทพมหานคร จำนวน 168 คน เครื่องมือที่ใช้วิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์ขั้น พัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ และได้นำผลงานการวาดภาพของนักเรียนมา วิเคราะห์ทางสถิติโดยหาค่าเฉลี่ยและทดสอบความแตกต่างผลการวิจัยพบว่า

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีความสามารถทางศิลปะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

นักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีความสามารถทางศิลปะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

นักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

นักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถทางศิลปะสูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ ปรากฏว่านักเรียนหญิงกลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถทางศิลปะแตกต่างจากกลุ่มนักเรียนชายทุกกลุ่มของการอบรมเลี้ยงดูอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

นักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถทางศิลปะสูงกว่ากลุ่มนักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากการวิจัยเกี่ยวกับการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของเด็กในประเทศไทย สรุปได้ว่าการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของเด็กแต่ละช่วงอายุ ตรงตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ เด็กที่มีช่วงอายุเดียวกันและอยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะเดียวกัน จะสามารถวาดภาพแสดงลักษณะภาพคน การใช้พื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบแตกต่างกัน คือ เด็กที่มีอายุมากในขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นเดียวกันจะสามารถวาดภาพมีลักษณะใกล้เคียงขั้นพัฒนาการทางศิลปะที่สูงขึ้น การแสดงออกทางศิลปะของเด็กนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองที่แตกต่างกันเด็กที่ถูกอบรมแบบประชาธิปไตยจะมีการแสดงออกทางศิลปะได้ดีกว่าเด็กที่ถูกอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และเด็กแต่ละเพศจะแสดงเนื้อหาเรื่องราวในภาพแตกต่างกัน เด็กเพศชายจะวาดภาพการต่อสู้ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับตนเองและวาดภาพคน เพศชายมากกว่าวาดภาพคน เพศหญิงส่วนเด็กเพศหญิงจะวาดภาพทิวทัศน์ ภาพบ้าน ภาพคนผู้หญิง ภาพสัตว์ปีก และมีการตกแต่งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย มากกว่าภาพวาดของเด็กเพศชาย นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินจะสามารถแสดงรายละเอียดของภาพคนได้ดีกว่าเด็กปกติ เช่น แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับเข็มกลัดติดเสื้อ เข็มขัด กระดุม เชือกผูกรองเท้า เป็นต้น

โกศล ภูพลอย (2532, หน้า 88-89) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 3 ปีการศึกษา 2531 จำนวน 130 คนเป็น นักเรียนชาย 65 คนและนักเรียนหญิง 65 คน เครื่องมือที่ใช้สร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่นักเรียนสามารถแสดงออกได้มากที่สุดคือการเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายและทรงผม
2. ด้านการใช้พื้นที่ว่าง ลักษณะที่นักเรียนสามารถแสดงออกได้มากที่สุดคือสามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในภาพเดียวกันได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง
3. ด้านการใช้สี ลักษณะที่นักเรียนสามารถแสดงออกได้มากที่สุดคือ แสดงลักษณะรอยแปรงหรือเส้นในการระบายสีซ้ำ ๆ ในแนวหรือทิศทางเดียวกัน
4. ด้านการออกแบบ ลักษณะที่นักเรียนสามารถแสดงออกได้มากที่สุดคือ แสดงรายละเอียดการตกแต่งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ใช้สิ่งต่าง ๆ ตามหน้าที่ของสิ่งนั้น ๆ

ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2543, หน้า 83-85) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนไทยมุสลิมอายุ 7-9 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนไทยมุสลิมอายุ 7 ถึง 9 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้เป็นนักเรียนไทยมุสลิม อายุ 7 ถึง 9 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ถึง 4 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีการศึกษา 2543 จำนวน 315 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม 2) แบบทดสอบการวาดภาพระบายสี 3) แบบประเมินค่าสร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะของวิกเตอร์ โทเวนเฟลด์ โดยผู้วิจัยได้ทำการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างประชากรด้วยตนเองแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญและครูศิลปศึกษา สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ และค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนไทยมุสลิม สามารถวาดภาพระบายสีได้ตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โทเวนเฟลด์ ในขั้นที่ 3 คือ ขั้นวาดภาพได้คล้ายของจริง ดังนี้

1. ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่นักเรียนไทยมุสลิมแสดงออกได้มากที่สุดคือ วาดภาพคนเฉพาะด้านหน้า คิดเป็นร้อยละ 90.47 และแสดงออกน้อยที่สุดคือ วาดภาพเน้นส่วนที่เห็นว่าสำคัญให้มีขนาดใหญ่ สิ่งที่ไม่สำคัญจะไม่วาด คิดเป็นร้อยละ 13.33
2. ด้านการใช้พื้นที่ว่าง ลักษณะที่นักเรียนไทยมุสลิมแสดงออกได้มากที่สุดคือ วาดภาพมีลักษณะแบนราบแบบ 2 มิติ คิดเป็นร้อยละ 95.23 แสดงออกน้อยที่สุดคือ วาดภาพแบบพับกลางหรือภาพแบบมองทะลุเห็นภายใน คิดเป็นร้อยละ 21.26

3. ด้านการใช้สี ลักษณะที่นักเรียนไทยมุสลิมแสดงออกได้มากที่สุดคือ ระบายสีโดยอิสระ คิดเป็นร้อยละ 92.96 และแสดงออกน้อยที่สุดคือ ระบายสีตกแต่งบนเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือรายละเอียดอื่น ๆ ในภาพ คิดเป็นร้อยละ 21.26

4. ด้านการออกแบบ ลักษณะที่นักเรียนไทยมุสลิมแสดงออกได้มากที่สุดคือ วาดภาพแสดงออกโดยอิสระและเป็นตัวของตัวเอง คิดเป็นร้อยละ 97.46 และแสดงออกน้อยที่สุดคือ วาดภาพมีรูปแบบซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ หรือเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น เครื่องใช้ทรงผม กำไล คิดเป็นร้อยละ 13.65

ปวีดา ชื่นเชย (2543, หน้า 78-80) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการวาดภาพคนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการวาดภาพคนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 180 คน ภาคปลายปีการศึกษา 2543 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบทดสอบการวาดคน และแบบตรวจให้คะแนนแบบทดสอบการวาดภาพคน DAP (Draw-A-Person: A Quantitative Scoring System) ของ นาเกลรี (Naglieri, 1988) แปลโดย คารณี อุทัยรัตนกิจ (2536) และ 2) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการวาดคน สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และค่าความถี่

ผลการวิจัยพบว่า

1. การวาดภาพคนของนักเรียน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้คะแนนรวมในการวาดภาพคนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามลำดับ
2. การวาดภาพคนรูปผู้ชาย รูปผู้หญิง และรูปตนเอง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้คะแนนภาพวาดคนรูปผู้หญิงมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาพวาดรูปผู้ชาย และภาพวาดรูปตนเอง ตามลำดับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้คะแนนภาพวาดคนรูปผู้ชายมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาพวาดคนรูปตนเอง และภาพวาดคนรูปผู้หญิงตามลำดับ ส่วนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ได้คะแนนภาพวาดรูปผู้ชายมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาพวาดรูปตนเอง และภาพวาดรูปผู้หญิงตามลำดับ

3. ลักษณะรายละเอียดของภาพคน ที่พบมากที่สุดในการวาดภาพคนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้แก่ การติดกันของร่างกาย (การวาดแขน, ขา) และลักษณะที่พบน้อยที่สุดได้แก่ นิ้วมือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ลักษณะรายละเอียดของภาพคนที่พบมากที่สุดได้แก่ ลำตัว และลักษณะที่พบน้อยที่สุดได้แก่ นิ้วมือ และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ลักษณะรายละเอียดของภาพคนที่พบมากที่สุดได้แก่ ลำตัว และลักษณะที่พบน้อยที่สุดได้แก่ หู



4. ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการวาดภาพคน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ชอบวาดภาพ โดยนักเรียนชอบวาดภาพคนเกี่ยวกับจินตนาการมากที่สุด และท่าทางของภาพคนที่นักเรียนอยากวาดมากที่สุดมีใกล้เคียงกัน 2 ท่าทางคือ ท่ายืนและท่ากำลังเคลื่อนไหวลักษณะต่าง ๆ ในส่วนของการวาดภาพคน นักเรียนคิดว่า การวาดอวัยวะส่วนต่าง ๆ เช่น แขน ขา นิ้วมือ นิ้วเท้า เป็นสิ่งที่วาดยากที่สุด และนักเรียนอยากให้มีการสอนเกี่ยวกับ “การวาดภาพคน” เพิ่มเติมในส่วนวิธีการวาด “ท่าทางการเคลื่อนไหว” มากที่สุด นักเรียนคิดว่าการวาดภาพคนที่ยากที่สุด คือ การวาดภาพจากคนจริง และสิ่งที่นักเรียนอยากนำมาใช้ในการวาดภาพคนมากที่สุดได้แก่ ดินสอ นักเรียนส่วนมากมีความรู้สึกสนุกสนานระหว่างเรียนในวิชาศิลปะ โดยกิจกรรมวาดภาพระบายสี เป็นกิจกรรมที่นักเรียนชอบมากที่สุด

#### งานวิจัยต่างประเทศ

ทรอจเลอร์ (Trogler, 1981, pp. 1915-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Children’s Drawing of Houses on the Side Hill” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา พัฒนาการความเข้าใจเกี่ยวกับระยะในการวาดภาพของเด็กจากการใช้เส้นระนาบ เส้นแนวตั้ง และความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงของบ้านกับเนินเขา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ นักเรียนเกรด 1, เกรด 3 และเกรด 5 ในสหรัฐอเมริกา โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม เด็กกลุ่มแรกจัดให้มีส่วนร่วมในโปรแกรมเกี่ยวกับโครงสร้างของสถาปัตยกรรม ส่วนเด็กกลุ่มหลังได้รับการสอน โดยเน้นการใช้สื่อและเทคนิคทั่วไปทางศิลปะ หลังจากทดลอง 10 สัปดาห์ ผลการวิจัย พบว่า ภาพวาดของเด็กกลุ่มแรกสามารถแสดงรายละเอียดรอบ ๆ บริเวณเนินเขา รายละเอียดของสิ่งก่อสร้างได้ดีกว่าเด็กกลุ่มที่สอง

เบอร์ตัน (Burton, 1981, pp. 2561-B) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Line, Space and the Organization of Meaning in Human Figure Drawing Made of Children Eighth of Fifteen Years” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้เส้นลักษณะแรงเงาในการวาดภาพกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ นักเรียนอายุ 8-15 ปี ในบอสตัน โดยให้เด็กวาดภาพจากความทรงจำและวาดภาพจากการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยจะสัมภาษณ์เด็กเกี่ยวกับการใช้เส้นและความหมายของเส้น ผลการวิจัยพบว่า

เด็กวาดภาพจากความทรงจำจะใช้เส้นและการใช้พื้นที่ว่างได้ไม่ดี เหมือนกับการวาดภาพจากการสังเกต

การวาดภาพจากความทรงจำและการวาดภาพจากการสังเกต สามารถแสดงลักษณะสามมิติได้เหมือนกัน โดยเฉพาะด้านความหนาหรือความลึก

การวาดภาพคนที่มีรูปแบบคล้ายกันแต่การแสดงลักษณะสามมิติและแรงเงาเด็กโตจะวาดภาพได้ดีกว่า

แนวคิดในการใช้เส้น การใช้พื้นที่ว่าง สัดส่วน แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน

เคลเลอร์ (Keller, 1987, pp. 1630-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “The Effect of Blind Contour Drawing on Visual Perception as Demonstrated in Naturalistic Drawing Ability” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสามารถของเด็กบกพร่องทางตาในการวาดภาพลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

ความสามารถในการใช้เส้นแสดงรูปทรงของวัตถุได้เหมือนธรรมชาติความสามารถในการใช้เส้นแสดงรูปทรงของวัตถุบางอย่างและวัตถุทั้งหมดได้อย่างดีหรือไม่ความสัมพันธ์ระหว่างเวลากับการวาดภาพได้เหมือนธรรมชาติของเด็ก ผลการวิจัยพบว่าเด็กสามารถวาดวัตถุและเนื้อเรื่องได้สัมพันธ์กันไม่สามารถวาดภาพเรื่องราวได้ถ้าวาดวัตถุไม่ได้ เด็กสามารถวาดภาพได้คล้ายธรรมชาติแต่ไม่สามารถแสดงจำนวนได้ถ้าไม่ได้รับการฝึกและแนะนำ

โคลเบิร์ต (Colbert, 1988, pp. 103-104) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Problem of Representation: Preschool and Third Grade Children’s Observational Drawing of a Three Dimensional Mode” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการในการวาดภาพสามมิติของเด็กก่อนวัยเรียน และนักเรียนเกรด 3 กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ เด็กก่อนวัยเรียนที่มีอายุระหว่าง 4: 2 ปี ถึง 5: 6 ปี จำนวน 70 คน และนักเรียน เกรด 3 ที่มีอายุระหว่าง 8: 5 ปี ถึง 9: 5 ปี จำนวน 70 คน โดยให้กลุ่มตัวอย่างวาดภาพจากหุ่นที่มีลักษณะสามมิติ ผลการวิจัยพบว่า

1. ลักษณะที่เด็กก่อนวัยเรียนสามารถวาดภาพสามมิติได้มากที่สุดคือแสดงความกว้าง ความยาว และแสดงความลึกของภาพเป็นรูปสามเหลี่ยม วางซ้อนกันอยู่ส่วนบนคิดเป็นร้อยละ 24
2. ลักษณะที่เด็กก่อนวัยเรียนสามารถวาดภาพสามมิติได้ใกล้เคียงความจริงที่สุด คือ แสดงด้านข้างสองด้านคล้ายภาพเอียง (Obliques) คิดเป็นร้อยละ 13 ของกลุ่มตัวอย่างในวัยเดียวกัน
3. ลักษณะที่นักเรียนเกรด 3 สามารถวาดภาพสามมิติได้มากที่สุดคือแสดงความกว้าง ความยาว และแสดงความลึกของภาพเป็นรูปสามเหลี่ยมวางซ้อนกันอยู่ส่วนบนคิด เป็นร้อยละ 33 ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในวัยเดียวกัน
4. ลักษณะที่เด็กเกรด 3 สามารถวาดภาพสามมิติได้ดีที่สุดคือแสดงความกว้าง ความยาว และความลึกของภาพเป็นลักษณะภาพไอโซเมตริก (Isometric)

ฮาร์ด (Heard, 1988, pp. 222-231) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Children’s Drawing Styles” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างของลักษณะเฉพาะตัวในการวาดภาพของเด็กกลุ่มตัวอย่างคือเด็กที่มีอายุระหว่าง 6, 7 และ 8 ปี จากโรงเรียนแมนฮัตตัน จำนวน 102 คน โดยให้เด็กวาดภาพจากเรื่องราวที่นักเรียนและครูเขียนขึ้นแล้วนำภาพของเด็กมาเปรียบเทียบตามเกณฑ์ของวิกเตอร์ โทเวนเฟลด์ แล้วคัดเลือกภาพเป้าหมายมา 15 คู่ เพื่อเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันโดยใช้สถิติ ANOVA ผลการวิจัยพบว่า

1. เด็กวาดภาพข้าง โดยไม่คำนึงถึงเรื่องราวได้ไม่แตกต่างกับการวาดภาพผู้หญิงแก่ และภาพแมวอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ภาพที่เด็กวาดเรื่องเดียวกันพบว่า ไม่มีความคล้ายคลึงกันมากไปกว่าภาพที่วาดจากเรื่องที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากผลงานการวิจัยการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของเด็กในต่างประเทศ สรุปได้ว่าการแสดงออกทางศิลปะของเด็กมีความแตกต่างกันตามวัย และตามสภาพแวดล้อมที่ถูกรับรู้ เด็กจะสามารถแสดงรายละเอียดของภาพและลักษณะสามมิติของภาพได้ดี เมื่อมีอายุมากขึ้น เด็กเพศชายจะมีความสามารถมากกว่าเด็กเพศหญิงในวัยเดียวกันในด้านความรู้ความเข้าใจการรับรู้ และความสามารถในการแสดงเนื้อหาเรื่องราวของภาพ ส่วนเด็กที่มีความบกพร่องทางตาจะสามารถวาดภาพให้คล้ายธรรมชาติแต่ไม่สามารถแสดงจำนวนของวัตถุในภาพได้ถูกต้อง หากไม่ได้รับการแนะนำและฝึกฝนมาก่อน นอกจากนี้เด็กอเมริกันจะสามารถวาดภาพวัตถุต่างๆ แสดงเนื้อหา เรื่องราวได้อย่างสัมพันธ์กัน ความสามารถของเด็กในด้าน การใช้เส้น การใช้พื้นที่ว่าง การจัดสัดส่วนในการวาดภาพแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางสติปัญญาและการรับรู้ของเด็กแต่ละคน